

2

99232

sky
HIV
S

ly
ent
iči
aku
94

99232

DAR. 2886 /28. ✓

99232

SPISY VOJENSKÉHO ARCHIVU RČS 2)

Řada první:

SPISY VOJENSKO-HISTORICKÉ

Číslo třetí:

TAŽENÍ V HALIČI A V POLSKU r. 1914

VYLÍČENÍ UDÁLOSTÍ NA RUSKÉM VÁLČIŠTI V PRVNÍM
ROCE SVĚTOVÉ VÁLKY, SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM
NA ÚČAST BÝV. RAKOUSKO-UHERSKÝCH VOJSK

S 5 přílohami

NAPSAL DIV. GENERÁL
KAMIL HOLÝ

ŘI

3 ✓

V PRAZE 1928

NÁKLADEM A PÉČÍ VOJENSKÉHO ARCHIVU RČS

27

DAR. 2386 /28.

SPISY
VOJENSKÉHO ARCHIVU
RČS

Řada první:

SPISY VOJENSKO-HISTORICKÉ

Číslo třetí:

DIV. GENERÁL KAMIL HOLÝ

TAŽENÍ V HALIČI A V POLSKU r. 1914.

NAKLADEM VOJENSKÉHO ARCHIVU RČS

99232
TAŽENÍ V HALIČI
A V POLSKU r. 1914

VYLÍČENÍ UDÁLOSTÍ NA RUSKÉM VÁLČIŠTI V PRVNÍM ROCE
SVĚTOVÉ VÁLKY, SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM NA ÚČAST
BÝV. RAKOUSKO-UHERSKÝCH VOJSK

S 5 přílohami

NAPSAL

DIV. GENERÁL KAMIL HOLÝ

V PRAZE 1928

Přírůstkové číslo

105740 a

MZK-UK Brno

2619991935

Veškerá práva vyhrazena.

TISKLA „LEGIOGRAFIE“, PRAHA - XIII., SÁMOVA 665.

PŘEDMLUVA.

Práce, jež tu následuje, chce seznámiti širší kruhy s událostmi světové války, které se odehrály v prvním roce velikého toho zápolení na válčišti ruském. Nemá tudíž jiného účelu nežli informačního.

Zmíněné události náležejí vedle první operace na západní frontě k nejzajímavějším celé světové války. Rychlostí a velkorysostí jednotlivých akcí, kterou zčásti umožnila a zčásti vyvolala velikost válčiště, předčí tento výsek ze světové války bez odporu veškeré ostatní její fáze a tvoří zároveň jako epocha nepřetržitě pohybné války také uzavřený celek. Přechod v zákopovou válku po celé frontě obou válčících stran — od dolní Visly až k východním břebenům Karpat — k němuž došlo koncem roku 1914, ohraničuje totiž zřetelně tuto epochu jak časově, tak i operativně. Tato okolnost byla také autorovi podnětem k jejímu zpracování.

Líčení operací a bojů sestavil autor podle vlastních poznámek, získaných již za války, které pokud možno doplnil a opravil podle údajů příslušných děl, dosud vyšlých. Práce líčí průběh tažení ve velkých rysech a sestupuje, pokud jde o organizační jednotky, celkem až k jednotlivým sborům a samostatným skupinám. Kladouc důraz především na dodržování logické souvislosti a na přehlednost, vyhýbá se úmyslně soustavné kritice operací a vysvětluje nanejvýš důvody k důležitějším rozhodnutím některých velitelství.

Kritické zhodnocení válečných událostí v Haliči a v Polsku v r. 1914 ponechává si autor pro zvláštní, obšírnější studii.

Práce přestává dále na nejnutnějších úvahách o politických a mocenských poměrech válčících mocností, jakož i na nejpotřebnějších zmínkách o organizaci jejich armád, a to proto, aby uvedla čtenáře co nejrychleji do vylíčení událostí. Náčrty ovšem přinášejí často detaily o seskupení a složení operujících vojsk, i pokud o nich v textu není výslovné zmínky, a to též úmyslně, aby totiž líčení tažení nebylo těmito detaily příliš zatěžováno.

Za mnohé podrobnosti na straně ruské děkuji podplukovníku generálního štábu Josefu Novozámskému.

ÚVOD.

Politické napětí, které panovalo mezi Rakousko-Uherskem a Srbskem již dobrých deset let pro postup v hospodářských otázkách, uplatňovaný habsburskou monarchií proti jejímu jižnímu sousedu, zejména v zájmu Uherska, dosáhlo svého kritického vrcholu, když rakousko-uherský následník trůnu, arcivévoda František Ferdinand, dne 28. června r. 1914 podlehl v Sarajevě vražednému atentátu srbského fanatika.

Dne 23. července 1914 odevzdalo Rakousko-Uhersko prostřednictvím svého vyslance v Bělehradě srbské vládě ultimatum, v kterém bylo na Srbsku žádáno, aby do 48 hodin přistoupilo na přijetí podmínek, jejichž splnění by bylo znamenalo podřízení pod politickou kontrolu dunajské monarchie. Podle požadavků ultimata mělo totiž Srbsko připustit k účasti na soudním vyšetřování proti domnělým vinníkům na atentátu 28. června, dlejších na srbském území, také orgány delegované c. a k. vládou. Proto označilo Srbsko v své odpovědi, vyjadřující jinak odhodlání k dalekosáhlým ústupkům, přijetí zmíněného požadavku za nesrovnatelné se svou státní suverenitou. Odpověď tato byla Vídní prohlášena za neuspokojivou a hned poté byly Rakousko-Uherskem přerušeny diplomatické styky se Srbskem.

Podle vídeňského pojetí měly podmínky Srbsku kladené zameziti t. řeč. velkosrbskému úsilí o sjednocení, ohrožujícímu prý klidný vývoj habsburského soustátí. Ve skutečnosti však by bý v postup Vídně proti Srbsku bezpochyby konsekventně vedl k ochromení veškerého dalšího vývoje tohoto království.

Ještě téhož dne, kdy došla srbská odpověď, t. j. 25. července, dal císař František Josef rozkaz k mobilisaci rakousko-uherských vojsk, určených k válce proti Srbsku, t. j. k t. řeč. částečné mobilisaci v případě „B“ (Balkán).

Ohrožení Srbska Rakousko-Uherskem vyvolalo zprvu diplomatickou intervenci Ruska ve Vídni. Když však tato intervence zůstala bez výsledku, došlo brzy poté k úplné roztržce mezi oběma uvedenými státy, která měla v zápětí i mobilisaci jejich armád. V nastávajícím rozdělení evropských mocností na dva nepřátelské tábory postavilo se podle spojenecké úmluvy na stranu Rakousko-Uherska bez prodlení Německo. Když pak tento stát vyhlásil mobilisaci svých vojsk a zároveň vypověděl válku Rusku, byla do víru připravujících se válečných událostí zapletena i Francie a později také Anglie.

Tak se stal konflikt Rakousko-Uherska s jeho malým jižním sousedem bezprostřední příčinou k světové válce, trvající více než 4 roky, t. j. od léta 1914 do podzimu r. 1918.

MOBILISACE.

Dne 25. července nařízená částečná mobilisace rakousko-uherských vojsk ustanovila za první mobilizační den 28. červenec. Tímto mocnářovým rozkazem byly proti Srbsku mobilisovány armády 2., 5. a 6., čítající úhrnem více než třetinu veškerých vojenských sil první linie, jimiž habsburská monarchie podle své mírové organizace disponovala.

Všeobecnou mobilisaci, vyvolanou roztržkou s Ruskem, t. j. mobilisaci zbývajících tří armád, totiž 1., 3. a 4., nařídilo *Rakousko-Uhersko* 31. července. Prvním dnem této mobilisace byl ustanoven 4. srpen. *Rusko* nařídilo všeobecnou mobilisaci svých vojsk 30. července s ustanovením prvního mobilizačního dne na 31. červenec. Této všeobecně mobilisaci předcházela mobilisace vojenských okruhů moskevského, kyjevského, oděského a kazaňského, vyhlášená 29. července. Vyhlášení války oznámilo *Rakousko-Uhersko* Rusku teprve dne 5. srpna. *Německo* nařídilo mobilisaci svých vojsk 1. srpna, ještě téhož dne vypovědělo válku Rusku a 3. srpna Francii.

Při částečné mobilisaci rakousko-uherských vojsk byla, jak uvedeno, mobilisována i 2. armáda, která v případě válečného konfliktu s Ruskem byla určena k nástupu na severním válčišti. Jelikož tato armáda byla dopravena do nástupního prostoru proti Srbsku, kde také zasáhla do prvních bojů, bylo později nutno převézt ji do Haliče.

Podle úmluvy se svým spojencem mělo Rakousko-Uhersko v společné válce proti Rusku s počátku tu úlohu, aby na sebe připoutalo hlavní síly ruských vojsk a krylo tak Německu týl v boji proti Francii tak dlouho, až Německo skoncuje se svým západním protivníkem. Srážka Německa s Francií byla totiž pokládána v případě války ústředních mocností s Ruskem za naprosto jistou.

POMĚR SIL.

Vojenské síly *Rakousko-Uherska* páčily se na počátku světové války na 48 pěších a na 10 jezdeckých divisí.

(Formace pochodové jakož i domobranecké — u každého mírového sboru bylo při mobilisaci postaveno po jedné brigádě obou těchto formací — nepřicházely jako bojové síly valně v úvahu. Pochodové formace byly totiž organizačně určeny pro doplnění ztrát, nastalých v první linii, a domobranecké formace měly jednak pro věk svých branců, jednak pro zastaralost svého dělostřeleckého materiálu velmi malou bojovou hodnotu.)

Z těchto 48 pěších divisí mobilisovalo „částečnou mobilisací“ 23 divisí. (Podle počtu sborů mobilisovalo z 16 mírových sborů 8, tedy celá jejich polovina.) Nástup proti Srbsku provedlo však jen 17 pěších divisí. Na severní válčiště zbylo takto zprvu 31 pěších divisí. Přepravou 2. armády s balkánského válčiště do Haliče vzrostl počet rakousko-uherských divisí na severním válčišti na 37.

Německo zamýšlelo podle plánů, smluvených v míru se svým rakousko-uherským spojencem, soustředit ve Východním Prusku proti Rusku původně 6 aktivních a 3 záložní pěší divise, jakož i zeměbranu v počtu 4 divisí. Mimoto mělo býti odesláno na toto válčiště 5 náhradních divisí.

Z těchto 18 pěších divisí mělo 13 divisí provést ofensivu směrem na Siedlec, zatím co 5 divisí mělo hájit Východní Prusko. Situace na západním válčišti donutila však *Německo*, aby zasadilo shora zmíněných 5 náhradních divisí na této frontě, čímž se ovšem změnil i celý původní německý plán vedení operací proti Rusku. Nemohlo totiž dojíti k umluvené kooperaci německých a rakousko-uherských vojsk ofensivami jednak směrem na Siedlec, jednak z východní

Haliče směrem Lublin — Chełm, kterážto poslední operace zůstala bez podpory.

Rusko mohlo na počátku světové války — běře-li v úvahu sbory evropského Ruska a 3. kavkazský sbor — disponovat pro evropské válčiště úhrnem 60 aktivními, 34 záložními pěšími a 28 jezdeckými divisemi.

Těchto vojsk však Rusko plně nevyužítkovalo, ponechávajíc značné síly zčásti proti neutrálním mocnostem, zčásti z obavy před eventuální německou invasí také na pobřeží baltického moře. Generální štáby ústředních mocností počítaly s tím, že se z ruských sil obrátí proti haličské frontě asi 50 divisí, zatím co případně na východní frontu Německa asi 20 divisí. Zbytek divisí se počítal pro ochranu hlavního města a proti neutrálním mocnostem.

Ve skutečnosti měli Rusové při zahájení operací na rakousko-uherské frontě 38½ pěších a 13½ jezdeckých divisí. Kolem 5. září 1914 vzrostly jejich síly na 51 pěších a 19½ jezdeckých divisí.

Rakousko-uherskou monarchií převzatý úkol, vázat s počátku hlavní ruské síly na sebe, nemohl tedy býti považován nikterak za lehký, neboť Rakousko-Uhersko mohlo proti předpokládaným 50 ruským divisím postavit i s 2. armádou, původně instradovanou na balkánské válčiště, jen 37 pěších divisí (úhrnem kol 950.000 mužů), nepočítaje v to jezdecktvo, v němž ostatně Rusko mělo též převahu.

NÁSTUP.

(Viz náčrt 1.)

Podle plánů vypracovaných již v míru, provedlo rakousko-uherské vojsko, jež bylo určeno proti Rusku, svůj nástup v prostoru horní Dněstr — Lvov — střední a dolní San.

Nastoupily od pravého křídla k levému:

Armádní skupina generála pěchoty Kövesse (XII. sbor sibiňský, III. sbor štyrsko-hradecký, 11. pěší divise) v prostoru Stanisławów — Stryj — Brzežany.

3. *armáda generála jezdecktva Brudermanna* (XIV. sbor inšprucký, XI. sbor lvovský, 41. honvédská divise) v prostoru Lvov — Sambor.

4. *armáda generála pěchoty Auffenberga* (VI. sbor košický, IX. sbor litoměřický, II. sbor vídeňský, tvořící se XVII. sbor) v prostoru Jarosław — Přemyšl.

1. *armáda generála jezdecktva Dankla* (X. sbor přemyšlovský, V. sbor přešpurský, I. sbor krakovský) na dolním Sanu.

V čele kryla tento nástup řada jezdeckých divisí, posunutých na ruské hranice a částečně i za ně.

Pravý bok nástupového prostoru kryla u Černovců 35. domobranecká brigáda a u Zaleszczyků 43. střelecká divise (z Černovců), v druhé řadě u Kołomyje 40. domobranecká brigáda.

Ostraha západního boku nástupu připadla *armádní skupině generála pěchoty Kummera*, utvořené z domobraneckých oddílů a postavené stupňovitě za levé křídlo v prostoru severovýchodně od Krakova. Ještě dále v boku měl této ostraze sloužiti *německý zeměbranecký sbor generála pěchoty Woyrsche*, stojící na hranicích Horního Slezska.

Schema válečného učlenění rakousko-uherských sil, nastoupivších na haličském válčišti, viz v příloze 1.

Podle prvních zpráv, jichž se dostalo ústředním mocnostem z Ruska, bylo lze očekávat, že Rusko vyklidí území na západ od Visly, a že se ruské armády obrátí jednak proti východní Haliči, jednak proti Východnímu Prusku. Soustředění větších ruských sil bylo brzy nato hlášeno v okolí Lublina, Krasnostawu a Chełmu, kterážto místa všechna leží na východ od Visly.

Nástup rakousko-uherských vojsk v Haliči byl proveden, aniž jej Rusové v nejmenším rušili, jak se toho původně velice obávala vojenská správa rakousko-uherská.

Nástup ruských vojsk proti rakousko-uherským armádám, jenž se ovšem rakousko-uherskému vedení vyjasnil teprve v pozdějších operacích, byl od ruského pravého křídla k levému tento:

4. armáda generála pěchoty Evertha v prostoru kolem Lublina, 5. armáda generála jezdectva Plebeho v prostoru Chełm—Włodzimierz Wołyński, 3. armáda generála pěchoty Ruzského v prostoru Łuck—Dubno—Szumsk, 8. armáda generála jezdectva Brusilova v prostoru Proskurov—Jarmolince a slabší armádní skupina generálmajora Petrova mezi Dněstrem a Prutem, východně od Chotina.

Proti Východnímu Prusku nastoupila tak řečená Severozápadní fronta pod velením generála jezdectva Žilinského, složená z 1. a 2. armády, jimž veleli generál jezdectva Rennenkampf a generál jezdectva Samsonov.

Všechny tyto ruské síly podléhaly veliteli jihozápadní fronty, generálu dělostřelectva Ivanovovi (náčelník generálního štábu generál pěchoty Alexějev), jenž zase byl podřízen vrchnímu veliteli všech ruských vojenských sil na evropském válčišti, velkoknížeti Nikolaji Nikolajevičovi (náčelník generálního štábu generál pěchoty Januškevič).

Schema válečného učlenění ruských armád, nastoupivších proti Rakousko-Uhersku a proti Německu, viz v příloze 2.

Jak ze shora vylíčených obou nástupů lze poznati, ohrožoval ruský nástup na svém levém křídle značnou svou přesilou takřka již ve výchozí situaci obchvatně nástup rakousko-uherských vojsk, která pro konvexní formu východohaličských hranic byla nucena nastoupit aspoň částečně v excentrickém seskupení.

Aby rakousko-uherské armády unikly hrozícímu nebezpečí obklopení ruskými armádami, rozhodlo se rakousko-uherské vrchní

velitelství přejíti co nejrychleji k útoku, čímž chtělo prolomití svérák, tvořící se kolem jeho armád.

Napadnouti ruské síly pokud možno ještě před jejich splynutím a střetnouti se s nimi dříve, než rakousko-uherské armády obchváceny podlehnou jejich sevření, byla tedy vedoucí myšlenka nejvyššího rakousko-uherského vedení, jež bylo formálně svěřeno arcivévodovi Bedřichovi, a jež ve skutečnosti měl v rukou náčelník generálního štábu rakousko-uherských vojsk, generál-plukovník Conrad z Hötzenendorfu.

Jako konkrétní prostor k útočnému postupu byl volen prostor mezi Bugem a Vislou. Útok měl zasáhnouti ruské síly shromážděné mezi těmito dvěma řekami. V tomto prostoru stály si rakousko-uherské a ruské síly také navzájem nejbližší. Proti 1. rakousko-uherské armádě (Dankl) stála povšechně 4. ruská armáda (Everth), proti 4. rakousko-uherské armádě (Auffenberg) 5. ruská armáda (Plehe). Obě tyto ruské armády ohrožovaly již pouhou svou blízkostí velmi vážně volnost rakousko-uherských operací.

Vítězný postup uvedených dvou ruských armád na jih, zejména postup 4. armády, býval by dále přežíval rakousko-uherským armádám stojícím ve východní Haliči spojení vedoucí ze středu monarchie, t. j. ze západu přes Krakov na východ, což mohlo pro ně míti katastrofální následky. Pro tyto armády nebylo by zbývalo v tomto případě nic jiného, nežli vzdáti se spojení na západ a ustupovati na jih do Karpat.

Tím by ovšem byla také otevřena cesta na Vídeň a — do zemí české koruny.

Mimoto ^{rakousky} sliboval útok mezi Vislou a Bugem — směrem na Lublin a na Chełm — i značnou úlevu pro východní německou frontu, a to v tom smyslu, že Rusové, napadení rakousko-uherskými armádami, mohli býti donuceni, aby oslabovali svou východopruskou frontu ve prospěch svých sil nastoupivších proti Haliči.

Takto se shodovala taková operace i s vůdčí myšlenkou společně válčících spojenců, Rakousko-Uherska a Německa, jež měla, jak již uvedeno, za cíl, aby na Rakousko připoutala a od Německa odlákala co možná největší počet ruských sil.

Mezitím co tedy podle rozhodnutí rakousko-uherského vrchního velitelství 1. a 4. rakousko-uherská armáda měla postupovati

mezi Bugem a Vislou všeobecně směrem na sever, měla 3. armáda (Brudermann) krýt tyto operace v pravém, t. j. východním boku. Této armádě bylo tak čelit ruskému útoku, jenž se byl rozvinul ze směru Tarnopol, Brody a Kamionka Strumiłowa, tedy z východu, ze severovýchodu a ze severu. Při této operaci 3. rakousko-uherské armády šlo konkrétně o to, aby získáním času a prostoru byly ruské síly vtrhnuvší do východní Haliče zadrženy tak dlouho, až u skupin hlavního útoku, t. j. u armády Auffenbergovy a u armády Danklový dojde k příznivému rozhodnutí.

Ale i operace 1. a 4. armády vyžadovaly rychlosti, a to jak pokud šlo o zahájení operací, tak i pokud šlo o jejich provedení, měla-li totiž Lvovská skupina — 3. armáda — vystačit se svou odolností ke krytí hlavních operací.

V jihovýchodní Haliči byla to zase *armádní skupina Kövessova*, která byla určena k tomu, aby kryla celkovou operační frontu haličskou směrem na východ a na jihovýchod. Tato skupina však po odevzdání III. sboru a později i XII. sboru 3. armádě (Brudermannově) sama brzy naléhavě potřebovala posíl.

Ohrožené položení rakousko-uherských vojsk ve východní Haliči, jakož i přesvědčení, že je nutno soustřediti na haličském válčišti co možno největší počet sil, přiměla rakousko-uherské vrchní velitelství k tomu, aby poslalo *armádu generála jezdeckva Böhma-Ermolliho*, která původně nastoupila za Sávou proti Srbům, s výjimkou jedné pěší divise ze srbského válčiště na válčiště haličské, a to na Dněstr. Zde připadl této armádě úkol, aby utvořila společně se zbytkem armádní skupiny generála Kövesse, která s ní splynula v jeden celek, bočnou ochranu hlavních sil na jihovýchodě.

Přeprava 2. armády od Sávy do Haliče byla zahájena 18. srpna jezdeckvem, 19. srpna následovaly první vlaky s pěchotou. Dne 9. září opustil poslední vlak s vojskem 2. armády balkánské bojiště. Vykládání 2. armády ve východní Haliči na železničních tratích přes Stryj a Sambor událo se v době, kdy už operace na haličském válčišti byly v plném proudu.

Na tomto haličském bojišti stály rakousko-uherské válečné síly před příchodem 2. armády ve velkých rysech takto:

Hlavní síla — 1. a 4. armáda (asi 350 praporů, 150 eskadron a 150

baterií) — mezi Přemyšlem a ústím řeky Sanu, polhotová k útočnému pochodu směrem na sever a zčásti na severovýchod;

vedlejší síla — prozatím jen 3. armáda a armádní skupina Kövessova — v prostoru kol Lvova a za horním Dněstrem, připravená k tomu, aby čelila nepřátelským vpádům do východní Haliče;

jihovýchodní boční ochrana v prostoru Zaleszczyki, Černovce a Kolomyja.

Z této situace vyvíjejí se jednak úspěšné boje 1. a 4. armády mezi Bugem a Vislou, jednak boje ve východní Haliči, především bitva na východ od Lvova, v které armáda Brudermannova podléhá soustředěnému útoku 3. a 8. ruské armády. Operace předsunutých jezdeckých divisí až do zahájení těchto bojů nemají ani se strany rakousko-uherské ani se strany ruské významného, tím méně pak rozhodujícího vlivu na další vývoj válečných událostí.

I. OPERACE V LÉTĚ 1914

(od počátku srpna až do polovice září).

1. *První ofensiva rakousko-uherských armád. Boje u Krašnika a Komarova. První bitva u Lvova.*

Již 23. srpna narazila 1. armáda (generál Dankl) na protivníka, překročivši rozsáhlou nížinu podél řeky Tanewa, bahnité a písčité to pásmo, chudé na komunikace.

Levé její křídlo (I. sbor a část V. sboru) se střetlo v pahorkatině na jihu od Krašnika s pravým křídlem 4. ruské armády Everthovy (asi dva sbory) a donutilo je k ústupu na Krašnik.

Východní část 1. armády (t. j. zbytek V. sboru a X. sbor) se zmocnily výšin na severním břehu řeky Tanewu bez boje.

Boje na západním křídle vedly v následujících dvou dnech k obchvatu ruské fronty silami Danklovými, které konečně ohrožovaly částečně i ústupové pásmo armády Everthovy a tím dosáhly, že tato armáda po několika protiútocích na východní křídlo armády Danklovy 25. srpna večer zahájila všeobecný ústup. Obchvat Rusů zavinila okolnost, že se pravé ruské křídlo neopíralo pevně o řeku Vislu, čímž vznikla mezera zšíří 15 km. Touto mezerou, již mělo střežit jezdeckvo knížete Tumanova (32 eskadron) prošla 12. rakousko-uherská divise a obchvátla pravé ruské křídlo. Mimoto zeslabili se Rusové v prostoru u Lublina o XX. sbor, jenž patřil podle nástupového plánu ke 4. ruské armádě, avšak ponechán byl proti Východnímu Prusku.

Se strany rakousko-uherské tyto počáteční úspěšné operace byly označeny jako „vítězství u Krašnika“.

Měl-li tento úspěch jedné armády míti trvalý účinek na celkovou situaci rakousko-uherských vojsk operujících na ruském válčišti, musil — jak i analogické případy v pozdějších letech světové války

ukázaly — býti protivník donucen, aby ustupoval v široké frontě.

A tak se i 4. armáda (*Auffenberg*) (II., VI., IX. a XVII. sbor) brzy připojila k operacím 1. armády.

Podle rozkazu vrchního velitelství měla tato armáda postupovati se svým pravým křídlem podél říčky Huczwy (levý přítok Bugu, protékající městem Hrubieszowem).

Armáda *Auffenbergova* byla až do té doby seskupena tak, že podle potřeby mohla býti uvedena v pohyb buď ve směru severním, severovýchodním nebo východním. Pochodem nařízeným na severovýchod oddálila se od své dosavadní sousední armády jihovýchodní, t. j. armády *Brudermannovy*. Tím by bylo bývalo její pravé křídlo brzy exponováno a takto pravděpodobně z východu ohroženo. Proto byla pravému křídlu armády *Auffenbergovy* připojena zvláštní armádní skupina, totiž *skupina generála pěchoty arcivévody Josefa Ferdinanda*, která ji následovala v stupňovitém poměru napravo; skládala se ze XIV. sboru a z 41. honvédské divise. Ostrahu této armádní skupiny v pravém boku převzaly zase dvě jezdecké divise, k tomu úkolu zvláště určené.

Mezitím co armáda *Danklova* zahájila po úspěchu u *Krašnika* pronásledování ruské 4. armády ustupující na sever, postupovala armáda *Auffenbergova* směrem na *Chełm*, táhnouc tak proti 5. ruské armádě, blížící se od severu.

Tyto operace vedly mezi řekami Bugem a Vislou v prostoru přes 150 km širokém k urputným bojům jednak mezi 1. rakousko-uherskou armádou a 4. armádou ruskou, která se znovu stavěla k odporu, jednak mezi 4. rakousko-uherskou a 5. ruskou armádou. V těchto bojích dobývaly rakousko-uherské armády, ačkoliv Rusové kladli velice houževnatý odpor, celkem terénu.

Na dvou místech však poblíže *Chodełu* na levém křídle 1. armády a u *Tarnowatky* nedaleko středu 4. armády uhájili Rusové své pozice. Přesli později i sami, zejména u *Chodełu*, k protiútoku, kde do bojů zasahovaly i části 9. ruské armády (XVIII. a pak gardový sbor), přepravené sem po železnici přes *Varšavu* a *Ivangorod*.

Pravé křídlo armády *Danklovy* ovšem pokračovalo v útoku podél levého břehu *Wieprze* ještě až k trati *Lublin—Chełm*.

Pravé křídlo armády *Auffenbergovy* bylo 28. srpna napadeno velice mohutným ruským útokem bočním, jemuž *Auffenberg* mohl

odporovati jen novými zálohami, přesunutými narychlo ještě včas na místo potřeby.

Přesto nebezpečí průlomů mezi 4. rakousko-uherskou armádou *Auffenbergovou* a 3. rakousko-uherskou armádou *Brudermannovou* nebylo odstraněno a ohrožovalo zejména jednak volnost operací armády *Auffenbergovy*, jednak přímo existenci armády *Brudermannovy* samé.

Mezitím byla se totiž tato 3. rakousko-uherská armáda střetla v mohutném boji s 3. a 8. armádou ruskou východně od *Lvova*, kam 3. rakousko-uherská armáda postupovala naproti zmíněným ruským armádám, překročivším v širokém pochodovém souřadí haličské východní hranice. V tomto boji obchvátla právě 3. ruská armáda armádu *Brudermannovu* hroživě ze severu. Na paralysování tohoto nebezpečí nestačily již rakousko-uherské síly. Neboť 2. rakousko-uherská armáda (*Böhma-Ermolliho*), jež — jak shora uvedeno — byla k podpoře severní fronty přeložena se srbského válčiště do *Haliče*, do té doby ještě nebyla na severním bojišti pohotově soustředěna.

Vrchní rakousko-uherské velitelství bylo tedy tenkrát před dvěma velkými krisemi svých vojsk, jednak na levém křídle armády *Danklovy*, jednak u armády *Brudermannovy*.

K překonání krise u armády *Danklovy*, která u *Chodełu* byla zatlačena ruskými útoky, byla přitažena armádní skupina generála *Kummera*.

Před postupem této skupiny vyklízelo poslední ruské pohraniční vojsko prostor západně od *Visly*, aniž kladlo vážný odpor. Pod ústím řeky *Sanu* do *Visly* u *Józefowa* překročila skupina *Kumme-rova* 29. srpna *Vislu*. Avšak útok této skupiny, provedený proti ruským posicím přes bažinatou nížinu potůčku *Chodełu* v prostoru *Opole*, se ztroskotal.

Konečně byl k záchraně situace povolán německý sbor generála *Woyrsche*, ale i tento sbor nemohl před vítěznou obranou ruských oddílů, umístěných na levém břehu *Visly*, řeku tuto překročiti. (Byl později dirigován přes most u *Józefowa*.) Krise na levém křídle armády *Danklovy* končila takto citelným místním neúspěchem rakousko-uherských vojsk.

Boj armády *Danklovy* se 4. ruskou armádou *Everthovou* přešel

konečně v zákopový boj, později tak zevšeobecněly na všech bojištích světové války.

Ještě urputnější boje, než měla armáda Danklova, podstoupila v téže době *armáda generála Auffenbergova*. Již se zdálo, že její pravé křídlo je poraženo, a již již hrozilo celé rakousko-uherské frontě velké nebezpečí, že Rusové ji na tomto místě nadobro prorazí a rozštěpí ji tím na dvě oddělené části, severní a východní. Nepodařilo-li se rakousko-uherskému vrchnímu velitelství, aby čelilo tomuto průlomů a aby mimoto ještě potom poslalo alespoň části armády Auffenbergovy na pomoc armádě Brudermannově, jež východně od Lvova ruskému útoku již dále odporovat nemohla, byla všeobecná porážka rakousko-uherských vojsk v Haliči zpečetěna.

Fronta armády Auffenbergovy jen stěží vydržela úder ruských útoků. Zato dobylo její levé křídlo města *Zamošče* a jejímu ohroženému pravému křídlu přinesl s pravého boku pomoc XVII. sbor a pak *armádní skupina arcivévody Josefa Ferdinanda*. Tato armádní skupina setrvala v svém postupu i tehdy, když sama už byla ohrožena ruskými silami, které vítězně bojovaly východně od Lvova.

Tím bylo generálu Auffenbergovi umožněno přikročit k útoku i ve středu své armádní skupiny. Tento útok dobyl terénu a 1. září padl jím také klíč ruské posice, totiž město *Komarów*.

K dalšímu pronásledování ustupující 5. ruské armády se strany armády Auffenbergovy již nedošlo, protože tato mezitím dostala rozkaz, aby přišla na pomoc 3. armádě Brudermannově, která byla poražena východně od Lvova v t. řeč. první bitvě u Lvova.

Nový úkol armády Auffenbergovy určený jí nyní vrchním rakousko-uherským velitelstvím, přispět totiž na pomoc armádě Brudermannově, znamenal pro ni změnu dosavadní fronty, jež byla orientována na sever, na frontu směrem na jih, t. j. obrát o celých 180 stupňů, příklad v novějších vojenských dějinách ojedinělý. Že se tato změna fronty armádě skutečně podařila, je bez odporu zásluhou vedení Auffenbergova.

V době změny fronty se strany 4. armády (obrácení bylo ukončeno 3. září) seskupují se východně od Lvova poražená *armáda Brudermannova* a *armáda Böhma-Ermolibo*, jež konečně dokončila přepravu se srbského bojiště na válčiště haličské, k novému odporu proti pronásledujícím Rusům.

K bojům východně od Lvova — k t. řeč. první bitvě u Lvova — bylo došlo tím, že generál Brudermann, jak již dříve uvedeno, proti ruským armádám, které vtrhly přes hranice, přešel sám k ofenzivě. Jistě vedla ho při tom myšlenka, aby provedl svěřenou mu ostrahu hlavních rakousko-uherských sil, které nastoupily v Haliči, t. j. 1. a 4. armády, tím způsobem, že oddálí prostorově a časově co nejvíce ruské armády, přibližující se z východu. Generál Brudermann byl však sveden k tomuto rozhodnutí zajisté také jednostrannou výchovou všech vůdců býv. rakousko-uherské armády k „samospasitelné ofenzivě“, jež takticky měla vyvrcholiti v povolení nepříteli (*Überrennen des Gegners*).

V bojích armády Brudermannovy, zahájených bez jednotného plánu proti proudům 3. a 8. ruské armády se tří stran cílevědomě se přibližujícím, odehrávajícím se především v prostoru západně od Złoczowa a západně od Pomorzan, nastal také brzy nepříznivý obrát. Boje skončily 27. srpna pro obchvácení obou křídel, zejména však jižního křídla, ústupem celé armády Brudermannovy na západ.

V těchto bojích dokázalo ruské vojsko, že jeho polní taktika, založená na zkušenostech z rusko-japonské války, převyšuje valně taktiku rakousko-uherskou.

Rakouské linie byly proti nepříteli v zákopech dobře krytému vedeny překotně otevřeným terénem, a to často zcela tak jako na cvičišti a podle obvyklých obrazů mírových manévřů. Ztráty rakousko-uherských vojsk byly podle tohoto způsobu válčení také ohromné, až 45%.

I ruské dělostřelectvo větším dosahem střelby svých děl a metodou výcviku mělo převahu nad rakousko-uherským dělostřelectvem.

Rakousko-uherskému vojsku bylo se přeučovati teprve za války. Také jezdeckvo zaplatilo svou přílišnou ráznost, s kterou atakovalo i opevněné nepřátelské posice a drátěné překážky, katastrofálními ztrátami. (Viz Šatanov, kde honvédská divise Frohreichova takovou atakou za několik minut s bojiště takřka zmizí.)

Po porážce východně od Lvova ustoupila *armáda Brudermannova* prozatím na výšiny za Gniłou Lipou u Przemyślan a východně od Lvova, na kterých zaujala novou posici.

Na posilu pravého křídla armády Brudermannovy byly nyní ra-

kousko-uherským vrchním velitelstvím do prostoru u Rohatyna poslány veškeré dosud vyložené síly armády Böhma-Ermolliho.

K střežení pravého boku tohoto nového seskupení byly u Halicze nad Dněstrem soustředěny 38. honvédská divise a 43. střelecká divise, která předtím u Černovců odrazila slabší ruské síly, jež osaměle vtrhly přes hranice.

Ruská 8. armáda Brusilovova útočila na posice 3. rakousko-uherské armády u Przemyślan 29. srpna velice mohutně, aniž však prozatím prorazila. Ale i útoky, provedené 2. armádou Böhma-Ermolliho v prostoru u Rohatyna, jež měly přinést úlevu 3. rakousko-uherské armádě proti ruské převaze, zůstaly bezvýsledné. Naopak Rusové zmocnili se útokem Rohatyna, klíče to rakousko-uherské pravé křídelní skupiny.

Pádem Rohatynu byl rozhodnut i osud celé bitvy. Neboť i pokus obou rakousko-uherských divisí, soustředěných u Halicze, napravit situaci zasažením do boje z jihu u Boleszowců se ztroskotal o protiútok ruských sil. Na jižním křídle 8. ruské armády operoval s velkým úspěchem VIII. sbor pod vedením generála Radka Dimitrijeva.

Ústup armády Böhma-Ermolliho měl za bezprostřední následek, že příštího dne, t. j. 30. srpna, vlevo sousedící vojska armády Brudermannovy — t. j. XII. a pak III. sbor — nemohla nadále odporovati ruskému náporu, uplatňujícímu se zároveň na vlastní bok a frontu.

Zdeptána ustoupila takto armáda Brudermannova na Lvov. Na této porážce 3. armády nemohly už nic změnit ani protiútoky levého jejího křídla, totiž XI. sboru.

První bitva u Lvova byla pro rakousko-uherské vojsko prohrána.

2. Přeskupení k druhé bitvě u Lvova.

(Viz náčrt 2.)

Situace 2. a 3. rakousko-uherské armády ve východní Haliči byla po první bitvě u Lvova přímo neudržitelná. Přece však rakousko-uherské vrchní velitelství, opírajíc se o úspěchy u armády Danklovy a zejména u armády Auffenbergovy, rozhodlo postavit se k boji s těmito armádami ještě jednou, a to západně od Lvova.

Pohnutkou k tomuto rozhodnutí byl především úmysl vázati i nadále ruské síly, stojící proti rakousko-uherským armádám, a zne-možniti tak přesun ruských vojsk z haličského válčiště na válčiště Východního Pruska, kde Německo beztoho vpádem dvou ruských armád bylo v těžké tísní.

Mimoto vyžadovala exponovaná situace excentricky vysunuté armády Auffenbergovy, která ještě 1. září byla v boji s ruskou 5. armádou s frontou směrem na sever, pro její záchranu pevného střežení z jihu, čehož právě mělo býti dosaženo novým zasažením 2. a 3. armády v prostoru západně od Lvova. Města Lvova se rakousko-uherské vrchní velitelství při tom bez dalších bojů vzdalo přesto, že bylo lze předvídat, že vyklizení tohoto hlavního města země Haliče bude politickému prestiži Rakousko-Uherska velice na škodu.

Rusové nepronásledovali rakousko-uherské vojsko, poražené v první bitvě u Lvova, na celé frontě, nýbrž posunuli jen část svých vojsk proti Lvovu. Se svými hlavními silami, t. j. s celou 3. armádou, dali se na pochod směrem severozápadním, zřejmě s úmyslem, aby jednak těžce překročitelný úsek řeky Wereszyce obešli ze severu, jednak aby přispěli na pomoc vlastní 5. armádě Plehově, ustoupivší před armádou Auffenbergovou, k jejíž přímé pomoci byl již odeslán XXI. sbor a jedna divise jezdecká.

Nová posice, přikázaná vrchním velitelstvím rakousko-uherské 2. a 3. armádě — 2. armáda byla tou dobou v Haliči skoro už úplně soustředěna — vedla celkem podél západního břehu říčky Wereszyce (oblast rybníků u Gródka).

Na nějaký konkrétní úspěch v posici na Wereszyci dalo se však mysliti jen tehdy, podaří-li se přivést k podpoře obou armád, za Wereszycí umístěných, ještě aspoň většinu sil 4. armády, která ovšem dosud ještě byla na postupu ve směru severním. Že taková operace znamenala úplnou změnu fronty 4. armády, a to jak s bojovými jednotkami, tak i s veškerým trénem, bylo již uvedeno. Při tom bylo dále ke krytí vlastního odchodu zapotřebí, aby tato armáda zanechala ve směru dosavadního protivníka alespoň clony vlastních vojsk. Tento úkol byl svěřen armádní skupině arcivévody Josefa Ferdinanda, která byla pro tuto novou úlohu zvláště přetvořena, v sestavě tří pěších a dvou jezdeckých divisí.

Tak se vyvinula dnem 3. září situace na východě a na severu haličského válčiště takto:

1. *armáda Danklova* v posičním boji jižně od Lublina;

armádní skupina arcivévody Josefa Ferdinanda (skládající se nyní z 2/3 II. a 1/3 XIV. sboru a z jezdeckta, jak shora uvedeno), ponechána Auffenbergem za 5. ruskou armádou, donucenou k ústupu směrem na Hrubieszów;

4. *armáda Auffenbergova* s třemi sbory (VI., IX. zesíleným 25. pěší divisi a XVII., do něhož byla vtělena 41. honvédská divise), byla pohotově u Tomaszowa, aby nastoupila pochod na jih; její východní bok kryla 3. pěší divise XIV. sboru;

3. *armáda* jsoucí nyní *pod velením generála pěchoty Boroeviče*, (III. a XI. sbor), byla v zákopových posicích mezi Janowem (západně od Lvova) a Gródkem, a konečně

2. *armáda Böhma-Ermolliho* (IV., VII. a XII. sbor) byla ještě jižněji za Wereszyci u Komarna a na horním Dněstru.

Mezi východním křídlem armády Danklovy a západním křídlem armády Auffenbergovy utvořila se tak mezera, kterou ruské vedení brzy vystihlo a které hbitě využilo k tomu, aby do ní vrazilo klín svých vojsk. Proudů tohoto ruského klínu narazily v prostoru jihozápadně od Hrubieszowa na armádní skupinu arcivévody Josefa Ferdinanda. Se tří stran napadena musila tato skupina ustoupiti na jih.

V této době byla i *armáda Danklova* ruskými útoky donucena — Rusové se zesílili mezitím v prostoru u Lublina o tři armádní sbory a tři záložní divise — aby k sobě přes Vislu přitáhla na pomoc pruský sbor zeměbrancecký generála Woyrsche. Tento sbor byl zasazen mezi X. a V. rakousko-uherským sborem. Avšak ani toto zesílení nestačilo na záchranu svízelného položení. Neboť hrozící obklíčení pravého křídla, kamž Rusové směřovali i dvěma sbory 5. armády, donutilo konečně 1. rakousko-uherskou armádu k ústupu tohoto křídla za potok Por, levý to přítok řeky Wieprze. Rychlým pronásledováním se strany 4. a 9. ruské armády stala se nyní situace u armády Danklovy velmi kritickou.

Mezitím se staly 2. a 3. armáda, jež se na Wereszyci, západně od Lvova, připravovaly k nové bitvě, jakž takž zase k boji pohotovými.

K těmto armádám se připojila 6. září jako jejich severní křídlo mezi městem Rawou Ruskou a silnicí vedoucí ze Lvova do Janowa *armáda Auffenbergova*, složená teď z IX., VI. a XVII. sboru.

Jižně od 4. armády stály 3. *armáda Boroevičova* (III. a XI. sbor) a 2. *armáda Böhma-Ermolliho* (IV., VII. a XII. sbor): 3. armáda, celkem u Gródka a severně od tohoto místa, 2. armáda jižně od Gródka. Jižně od Dněstru u Drohobycze stála menší strážní skupina.

3. Druhá bitva u Lvova.

Rakousko-uherské armády rozložené takto za Wereszyci dostaly od svého vrchního velitelství na den 8. září rozkaz, aby tohoto dne znovu zahájily ofensivu. Při provádění této ofensivy byla však krajní boční divise armády Auffenbergovy, totiž 3. pěší divise XIV. sboru, postupující severně od Rawy Ruské, brzy sevřena obchvatným ruským protiútokem, takže celá armáda Auffenbergova byla donucena přejíti z ofensivy v obranu.

Bylo zřejmé, že ruské hlavní síly, které po bojích u Przemyślan odtáhly směrem severozápadním, zasahovaly zde zase proti armádě Auffenbergově. Příznivé rozhodnutí v této znovu zahájené rakousko-uherské ofensivě mohly takto způsobiti toliko ještě obě ostatní armády, t. j. armáda Boroevičova a armáda Böhma-Ermolliho, a to pokud možno bočním útokem od jihu.

Obě tyto armády zahájily podle došlého rozkazu dne 8. září ofensivu. Když překročily oblast rybníků u Gródka, stala se bitva v rozsahu 100 km všeobecnou. S počátku obě armády získaly trochu terénu na levém břehu Wereszyce, zejména východně Gródka a u Komarna.

Ale již se přiblížily v jižní Haliči podél Dněstru proudy armády Brusilovovy, mezitím co se na severu, v prostoru jižně od Lublina, *armáda Danklova* bránila jen s námahou proti útokům ruské armády Everthovy, a nově utvořené 9. armády generála pěchoty Lečického. Též kolísala se již vážně boční ostraha, kterou byla pro severní křídlo Auffenbergovo *skupina arcivévody Josefa Ferdinanda*. Neboť ruský klín vrážel se stále hlouběji do otevřené mezery, která zela mezi rakousko-uherskými armádami severními a východními, obchvacuje právě křídlo Danklovo a levé křídlo Auffenbergovo.

Přesto setrvalo rakousko-uherské vrchní velitelství — snad zbytečně — na své ofensivní myšlence. Rakousko-uherské útoky se však setkávaly s četnými protiútoky ruskými.

Dne 9. září dospěl boj západně od Lvova k své krizi. 2. a 3. rakousko-uherské armády získaly ovšem toho dne jižně od silnice vedoucí z Gródku do Lvova ještě trochu terénu, avšak na levém křídle armády Auffenbergovy v prostoru Rawy Ruské pokračoval ruský obchvat bez naděje na záchranu.

Na severní frontě, t. j. u armády generála Dankla, byla téhož dne skupina Kummerova donucena ustoupiti od potoka Chodeľu na říčku Wyžnici. Zároveň bylo i její pravé křídlo Rusy obchváčeno. Měla-li tato armáda uniknouti obklíčení, připravujícimu se zároveň s obou stran, musila býti svým velitelem co nejrychleji vzata zpět.

Po 17 dnech těžkých bojů rozhodl se takto Dankl zahájit se svou armádou ústup, kteréžto rozhodnutí bylo také schváleno rakousko-uherským vrchním velitelstvím. Ústup, jež kryla skupina generála Woyrsche, byl proveden za dolní San.

Na Lvovské bojové frontě byla mezitím skupina arcivévody Josefa Ferdinanda rovněž donucena ustoupiti před ruským tlakem, což mělo za následek, že celé severní křídlo této fronty, t. j. armáda Auffenbergova, musila býti vzata zpět do prostoru jižně od Rawy Ruské s bojovým směrem obráceným na sever.

Ruský vlom mezi armádou Danklovou a Auffenbergovou se podařil až do čáry Biłgoraj — Rawa Ruska. Stále byly hlášeny nové ruské síly postupující do tohoto prostoru.

Přesto, že na jižním křídle bitvy u Lvova 11. září, t. j. třetího dne bojů, situace byla ještě pro rakousko-uherská vojska dosti příznivá, bylo rakousko-uherské vrchní velitelství, vzhledem na průběh událostí na severním křídle, donuceno přerušiti téhož dne bitvu a vyvésti své armády ze situace, celkem neudržitelné. Rozhodnutí vrchního velitelství stalo se 11. září o polednách, boj byl přerušen s nastávajícím soumrakem. Armádám bylo nařízeno ustupovati až za řeku San.

Rakousko-uherské vrchní velitelství nařídilo tento ústup svých armád právě ještě včas, neboť jinak obklíčení severního křídla rakousko-uherské 4. armády silami ruské 3. a 5. armády by bylo bývalo úplně dokončeno, čímž pásmo ústupu na západ pro všechny

tři rakousko-uherské armády u Lvova bojující by bylo bývalo ohroženo a brzy pravděpodobně i zcela přeříznuto.

Tímto ústupem rakousko-uherských armád byla Rusům arci přenechána celá východní Halič. Rakousko-uherské armády samy však — i když byly dosavadními boji velice v své bojové síle oslabeny, a právě v druhé bitvě u Lvova utrpěly na svém nejlepším mužstvu a důstojnictvu tak těžké ztráty, že se z nich až do konce světové války už takřka nevzpamatovaly — přece jen byly jako celky zachovány pro pozdější činnost.

Ačkoli dosavadní rakousko-uherské operace ve východní Haliči končily velikým taktickým neúspěchem, přece přinášely se stanoviska rakousko-uherského a německého spojení, jakož i s hlediska společného vedení války těmito oběma mocnářstvími proti Rusku alespoň ten pozoruhodný operační výsledek, že upoutání velkých ruských sil rakousko-uherskými armádami v Haliči umožnilo Němcům, aby ve Východním Prusku u Tannenbergu dobyli významného a pro ono bojiště světové války rozhodujícího vítězství nad Rusy, kteří ohrožovali Německo na jeho východních hranicích.

II. PODZIMNÍ TAŽENÍ

(od poloviny září až do počátku listopadu).

1. Ústup rakousko-uherských vojsk z východní Haliče do západní Haliče. První vpád Rusů na Slovensko.

Ústup rakousko-uherských armád za řeku San a do prostoru jižně od Přemyšlu se provedl, aniž byl Rusy zvláště rušen.

Jen 4. armáda byla donucena vybojovati si 13. září u Krakowce volnost dalšího ústupu proti ruským silám, které již dosáhly ústupové čáry této armády.

Cesty hluboce promočené prudkými dešti znesnadňovaly tenkrát nesmírně pohyb a operace obou stran.

Dne 15. září dosáhla 2. armáda Samboru, 3. armáda Přemyšlu a 4. armáda prostoru od této pevnosti až k Jaroslawi. 1. armáda byla mezitím donucena k tomu, aby svou frontu vzala zpět od Sanu a ohnula své severní křídlo až za město Tarnobrzeg, a to pod tlakem ruských sil, které u Sandomierze, t. j. už nad ústím Sanu do Visly, začaly přecházeti přes tuto řeku.

Také do koutu mezi ústím Sanu a řeky Visly, jakož i přes dolní tok Sanu vrazily již části 4. ruské armády Everthovy.

Pokusy 1. rakousko-uherského sboru, vytlačit zase tyto ruské síly z dobytého prostoru, zůstaly bez výsledku.

Avšak vzhledem na okolnost, že rakousko-uherské armády potřebovaly nutně klidu k zotavení, nebylo lze pomýšleti na trvalý odpor za řekou Sanem. Aby vojsko mohlo býti důkladně retablováno, musil býti hledán další odstup od protivníka. Proto se pomýšlelo jako na příští čáru obrany až na čáru řeky Dunajce a řeky Bialé. Tím, že rakousko-uherské vojsko bylo vzato tak daleko zpět, byla

zároveň umožněna jeho kooperace s německými silami, jež se soustředily v jižním Ruském Polsku.

Tam, t. j. do prostoru Krakov — Kreuzburg (Kluczborek), přepravilo totiž německé vrchní velitelství část vojska uvolněného německým vítězstvím ve Východním Prusku. Tyto německé síly byly určeny k tomu, aby severně od Visly podporovaly rakousko-uherské síly, až zahájí znovu svou ofensivu.

Veliteli německých sil operujících ve Východním Prusku, tehdejšímu generálu pěchoty Hindenburgovi, se totiž podařilo oklamati ruskou armádu Rennenkampfovu, bojující na Němenu, a uvolnit tím z německé východní armády (původně čtyři a půl armádního sboru, zesílených dvěma sbory ze západní fronty a pěti a půl zeměbranceckými divisemi) polovinu svých sil (čtyři a půl sboru) a přesunouti je drahou do jižního Polska, do prostoru severozápadně od Krakova. Tento klam se podařil tím způsobem, že německé síly ponechané na východopruském válčišti byly vedeny ostrými útoky proti Rusům ve směru Augustów — Suwalki, čímž byli Rusové udržováni v domněnce, že mají stále proti sobě neztenčenou Hindenburgovu armádu.

Německý hlavní stan navrhoval původně odeslati toliko dva armádní sbory z Východního Pruska k podpoře rakousko-uherských armád. Na návrh generálmajora Ludendorffa, že tato posila je slabá, bylo odesláno jádro sil 8. armády pod vedením samého Hindenburga. Velení nad zbytkem sil ponechaných ve Východním Prusku převzal dosavadní velitel XX. sboru, generál dělostřelectva Scholtz.

Mezitím převzal na místě generála Ruzského, jenž po neúspěchu ruských sil na pruské frontě byl jmenován po generálu jezdeckta Žilinském velitelem této fronty, velení 3. ruské armády generál pěchoty Radko Dimitrijevič. Rakousko-uherské armády z východní Haliče ustupující byly velkoknížetem Nikolajem Nikolajevičem tenkrát pokládány za odbyty.

Zatím co 4. ruská armáda prudce pronásledovala armádu Danklovu přes dolní San, překročila 5. ruská armáda Plehvova zmíněnou řeku mezi Sieniawou a Jarosławí. 3. ruská armáda se posunula přímo na Přemyšl. 8. ruská armáda byla podle rakousko-uherské domněnky v prostoru jihozápadně od Lvova. Ale již ohrožovaly jižně od řeky Dněstru ruské síly svým pochodem na město Stryj a

Drohobycz rakousko-uherské jižní křídlo ustupující na západ, jiné ruské síly postoupily od Dněstru na přechody přes Karpaty. Stále jasněji se projevovala vedoucí ruská myšlenka, donutit rakousko-uherské vojsko k ústupu z eventuálních obranných posic obchvatnými operacemi proti jeho levému křídlu.

Ohrožení jižního křídla rakousko-uherské fronty, jakož i nutnost shora již uvedená, popřát důkladného odpočinku vyčerpanému vojsku, donutily nyní rakousko-uherské vrchní velitelství k tomu, aby se rozhodlo k dalšímu ústupu svých armád. Tento ústup byl nařízen tím způsobem, že 1. armáda a armáda 4. a 3. měly ustupovati na čáru řek Dunajce a Bialé, 2. armáda za hřeben Karpat do dukelské deprese.

Ve spojení s 2. armádou na východ, t. j. v prostoru od průsmyku užockého až k průsmyku jablonickému, byla obrana hřebenů karpatských svěřena nově utvořené skupině generálmajora Hofmanna.

Opevněná předmostí na Sanu, Jarosław a Sieniawa, měla při tomto ústupu úkol, aby zadržela ruský postup pokud možno nejdéle, pevnost Přemyšl měla se však v týlu Rusů držeti trvale.

Uvedená předmostí byla vyklizena 18. září, když byla vyplnila svůj úkol. Pevnosti Přemyšlu se Rusové při svém pronásledování nepřítelů vyhnuli, táhnouce severně a jižně od ní a ponechávající proti ní prozatím jen pozorovací oddíly.

Do jižního Polska vniklo ruské jezdeckto, postupujíc v široké frontě podél Visly na západ. U Ivangorodu se soustředila podle hlášení dále 9. ruská armáda, utvořená dnem 2. září z jednotek, operujících dosud na pravém křídle 4. ruské armády (XIV. a XVIII. sbor, gardová střelecká brigáda, 80. záložní divise a 13. jezdecká divise). Části této armády, jak shora uvedeno, zasahovaly již na levém křídle armády Danklovy.

Po prvé v této válce stává se takto karpatské pohoří vojensky důležité. *Voïenská síla generála Hofmanna* (5 pochodových praporů, 22 domobranceckých praporů a 3 baterie) se však brzy ukázala příliš slabá, aby mohla odporovat ruskému náporu. = 22

První boje o karpatské průsmyky začínají koncem měsíce září.

Silám Hofmannovým se ovšem podařilo zachytit ruský útok na průsmyk užocký, zahájený 24. září. Zato prorazili Rusové vítězně na průsmyku *vereckém a bezkydském*, jakož i na průsmyku torunském,

a sestoupili pak s těchto průsmyků k severouherské nížině. Dostali se až před města Mukačevo a Husté. Teprve rychle přivolané rakousko-uherské posily za vedení *plukovníka Fleischmanna* zatlačily ruské voje zase zpátky. Průsmyk verecký a bezkydský dostaly se do rukou rakousko-uherských a také přes průsmyk torunský bylo Rusům zase ustupovati.

Hluboce do uherského území vrazil i nejvýchodnější ruský proud obchvatný, který postupoval starou tatarskou cestou, nynějším průsmykem jablonickým. Osamělý rakouský prapor, bývalá posádka opevněného předmostí Zaleszczyků, postavil se zde na odpor, byl však donucen ustupovati na záchytnou posici *oddílu generál-majora Bothmera* u města Jasiny (Körösmezö). Ale ani zde se rakousko-uherské síly nemohly dlouho držeti. Byly donuceny přenechat Rusům jak město Jasinu, tak město Marmarošskou Síhoť (Mármaros Sziget). Zde stáli Rusové znovu již před samým východem z hor do uherské nížiny.

Mezitím provedly rakousko-uherské armády ústup od řeky Sanu podle direktiv vrchního velitelství, shora uvedených. ^{zapr}

Armáda Böhma-Ermolliho usadila se až do 26. srpna v prostoru u Stropkova a v dukelské depresi.

Armáda Borojevičova i *armáda Auffenbergova* zaujaly do téhož dne posici v prostoru jižně od Gorlic až k Tarnowu, mezitím co se 1. armáda, zesílená skupinou Kummerovou, dostala do prostoru východně od dolního Dunajce od Tarnowa na sever, jsouc při ústupu doprovázena na levém břehu Visly jen podřadnými silami. Část této armády (I. sbor) dostala se, překročivši Vislu za Dunajcem, až do 1. října na dolní Nidu. U Pińczowa připojil se k rakousko-uherskému levému křídlu německý *zeměbranecký sbor generála Woyrsche*, jenž sám zde přišel do styku s *armádou Hindenburgovou*, posunutou až do 1. října z prostoru Krakov — Częstochowa do prostoru Kielce — Końsk s bočnou ochranou východně od Piotrkowa (kombinovaný sbor Frommelův). Tato poslední armáda byla při zamýšlených příštích operacích určena k tomu, aby vedla rozhodující útok do pravého boku přibližujícího se ruského křídla.

Shora vylíčeným oklamáním ruských sil, které operovaly na pruském válčišti, manévrem Hindenburgovým lze vysvětliti, že ruský vrchní velitel Nikolaj Nikolajevič poznal nebezpečí, jež hro-

zilo pravému boku ruských armád, pronásledujících v Polsku rakousko-uherská vojska, teprve tehdy, až kozácké divise postupující od Nidy k Pilici narazily na německé oddíly. Když nyní ruské vrchní velitelství začalo přeskupovat své síly na sever, stačilo již toto opatření, aby tlak na rakousko-uherskou frontu v Haliči značně polevil.

Zvláště se zdálo, že valné části 4. ruské armády byly přesunuty k severu.

2. Druhá ofensiva spojenců. Postup do střední Haliče a na střední tok Visly.

(Viz náčrt 3.)

Podle dohody mezi německým a rakouským vrchním velitelstvím měla býti nová ofensiva proti Rusům zahájena *armádou Hindenburgovou* v Ruském Polsku. K ní se pak měly připojiti na severním břehu Visly sbor Woyrschův a ony části *rakousko-uherské armády Danklovy*, jež stály na Nidě, a teprve na konec mělo býti začato s postupem rakousko-uherských armád soustředěných ve střední Haliči.

Dne 1. října dosáhla armáda Hindenburgova a sbor Woyrschův, jak shora již uvedeno, čáry Kielce — Końsk — Piotrków. Téhož dne následovala severní skupina armády Danklovy na stejné výši s pravým křídlem Hindenburgovým. Dne 3. října zahájila novou ofensivu jižní skupina armády Danklovy a 4. říjnem ostatní rakousko-uherské armády.

Nikolaj Nikolajevič poznal správně z ústupu svých kozáckých divisí, že se těžiště bojů přesunulo z Haliče do Polska, a že šlo teď o to, aby při současném zastavení ofensivy v západní Haliči přikročil k rozhodujícímu úderu v jižním Polsku. Ruský hlavní stan považoval za nejnebezpečnější ty nepřátelské proudy, jež postupovaly přes Piotrków a Kielce. Svou direktivou ze dne 1. října určil k zdo-lání těchto sil, jakož i k pozdějšímu postupu do Německa čtyři armády (2., 4., 5. a 9.) v celkové síle 32 pěších a 11 jezdeckých divisí, jež měly býti ještě zesíleny o další dva až tři armádní sbory.

Zamýšlený ruský úder sliboval nejlepší výsledek, podaří-li se vrchnímu vedení, aby samo svými silami obešlo obchvatné křídlo Hindenburgovo. Proto přesunul Nikolaj Nikolajevič prozatím

4. ruskou armádu od řeky Sanu na Vislu k Ivangorodu a jižně od této pevnosti, mezitím co 5. ruské armádě dal za úkol, aby překročila San severně od Přemyšlu a tak nepřímou kryla proti rakousko-uherské frontě obležení této pevnosti, kteréžto obležení bylo svěřeno části 3. ruské armády, a to až do příchodu záložních divísí, k tomuto účelu určených.

8. ruská armáda měla chránit levé křídlo ruské fronty proti rakousko-uherským silám stojícím v Karpatech, zejména proti eventuálnímu rakousko-uherskému postupu přes Turku a Stryj na řeku Dněstr do prostoru v týlu obleženého Přemyšlu.

Postup severní skupiny Danklovy, jakož i postup jižního křídla armády Hindenburgovy narazily v ohybu Visly v prostoru u Opátowa na první ruský odpor, jež se však podařilo společnému úsilí brzy, za značných ztrát pro Rusy, zdolati. Následek tohoto úspěchu spojenců byl, že Rusové vyklízeli i sandomierské předmostí. Tímto ruským ústupem dostaly se německé a rakousko-uherské síly na střední Vislu. Rusové ustoupili zároveň i v Haliči přes San, v Polsku na tok Visly v čáře Zawichost, Józefów, Ivangorod.

Rusové se takto v Haliči vzdali další ofensivy, rozhodnuvše se zde k obraně dolního toku řeky Sanu až pod Přemyšl, a k obraně prostoru u Samboru. Rakousko-uherské vojsko následovalo Rusy v Haliči bezprostředně až na San. Obětavé zadní voje ruské armády Plehvovy umožnily při tom jednak v úhlu řek Sanu a Visly nerušený přechod hlavních ruských sil přes San, jednak zadržely zadní voje 3. ruské armády u Rzeszowa a Lańcutu 4. rakousko-uherskou armádu, již po sesazení generála Auffenberga velel arcivévoda Josef Ferdinand, tak dlouho, až i zde hlavní síly přešly přes San.

Také před 3. rakousko-uherskou armádou Borojevičovou, která jižně od 4. armády postoupila přes Krosno, postavili se Rusové svými zadními voji na odpor u Jasienice a Barycze.

Lijáky a bezedné cesty, jakož i rozbourané mosty znesnadňovaly velice pohyby obou stran.

V nové situaci — za Vislou a Sanem — rozhodlo se ruské vrchní vedení k opětnému dalekosáhlému přesunu velkých sil, totiž skoro celé 5. armády z jihu na sever, aby takto tím jistěji mohlo býti obchváčeno severní křídlo Hindenburgovo. Přesun na sever sahal ten-

krát až blízko k Varšavě. V prostoru této pevnosti samé byla mezitím soustředěna nová ruská armáda, totiž 2. armáda pod velením generála Scheidemanna. Zároveň byly již značné části 1. ruské armády — Rennenkampfovy — na železniční přepravě do této pevnosti.

Na Hindenburga čekalo takto překvapení, že se měl stát z obchvatitele sám obchváceným.

2. rakousko-uherská armáda dostala se přes hřeben Karpat do pánve sanocké, mezitím co se její daleko na východ odbočující křídelní skupina generála jezdeckého Tarszyńského (zesílený IV. sbor), která 4. října zatlačila nepřítele z užockého průsmyku, otevřela cestu na Turku teprve po těžkých bojích.

Radiové telegramy z Přemyšlu mezitím oznámily, že Rusové přes postup rakousko-uherských vojsk nepomysleli na to, aby upustili od obležení této pevnosti.

Aby byl Přemyšl osvobozen, nařídilo rakousko-uherské vrchní velitelství soustředěný postup 2., 3. a 4. armády na tuto pevnost.

2. armádě byl dán směr Chyrów, její křídelní skupině Tarszyńského Sary Sambor, 3. armádě, jako střední skupině, Přemyšl — Radymno a 4. armádě Jaworów — Ležajsk.

Pro obě křídelní armády byl zamýšlen úkol, aby v dalším průběhu operací zabočily směrem na Přemyšl a oblehatele napadly z týlu.

9. října stála rakousko-uherská armáda na dolním toku Sanu, armáda arcivévody Josefa Ferdinanda před Ležajskem - Jarosławí, armáda Borojevičova před ruskými oddíly, jež měly střežiti ruskou armádu obléhající Přemyšl, a konečně armáda Böhma-Ermolliho u Sanoku a u Turky.

Také položení rakousko-uherských vojsk v Karpatech se zlepšilo. Že se skupina Tarszyńského zmocnila užockého průsmyku, bylo již uvedeno. Ale také dále na východ bylo dobyté skupinou Hofmannovou jednoho průsmyku po druhém. Proti Rusům, stojícím před Marmarošskou Sihatí, obrátil se údolím říčky Vissó sbor dobrovolníků, který se utvořil za velení plukovníka četnictva Fischera.

Ohrožení zároveň i 56. pěší divísí, vedenou polním podmaršálkem Atemsem, ustoupili Rusové od Marmarošské Sihatě k průsmyku jablonickému.

3. První obležení Přemyšlu.

(Viz náčrt 2.)

Mezitím co Nikolaj Nikolajevič nařídil přesun 4. ruské armády (a později většiny 5. armády) na sever směrem na Zawichost a Ivanogorod, rozkázal zároveň *generálu Dimitrijevi*, aby útočil se svou 3. armádou na pevnost Přemyšl a co nejdříve jí dobyl. Tato pevnost, již velel rakousko-uherský *polní podmaršálek Kusmanek*, měla jako posádku 23. honvédskou divisi a 4 domobranecké brigády.

Palba dalekonosných děl a menší výpady dovedly po několik dnů poněkud zadržeti přiblížení armády Dimitrijevy k pevnosti, ale koncem měsíce byl kruh kolem Přemyšlu úplně uzavřen. Záložní divise 3. ruské armády a XII. sbor 8. ruské armády obklíčily pevnost.

Když Kusmanek 2. října odmítl výzvu Dimitrijevu, aby odevzdal dobrovolně pevnost do rukou ruských, přistoupil Dimitrijev 5. října s deseti a půl divisemi k rozhodujícímu útoku na pevnost. Ale ještě před tímto útokem musil Dimitrijev postoupiti z obléhací armády tři pěší divise operační armádě v poli a odeslat je směrem na Ivanogorod. Do té doby Dimitrijev proti Přemyšlu na severní frontě jen demonstroval, mezitím co na jihovýchodní frontě zahájil plánovitě, pravidelně obležení. Avšak znovu zahájeným postupem rakousko-uherských vojsk od Dunajce na východ bylo ruské velitelství přinuceno k pokusu zmocnit se pevnosti bez vyčkávání účinků plánovitěho obležení co nejrychleji a bez dalších příprav, přímým útokem.

Aniž tedy pevnost Přemyšl byla „zralá k útoku“, nastoupila ruská pěchota 5. října k zteči. Ale již první přiblížení ruské divise, zasazené proti skupině pevnůstek u Hurka a u Siedlisky na východní a jihovýchodní frontě přemyšlovské, se zlomilo v dělové palbě obhájcově. Přes veškeré ohromné ztráty se však Rusům, kteří útočili s obdivuhodným pohrdáním smrtí, podařilo přiblížiti se zmíněné pevnostní skupině ze severu až na několik set kroků, na jihovýchodě dokonce na pouhých dvě stě kroků. Útok dalších tří ruských divisí, zasazených proti jižní frontě 6. října, nemohl pro palbu rakousko-uherských děl prozatím dále pokračovati.

Příštího dne, t. j. 7. října, pokračovali Rusové v svých útocích,

při čemž se jednomu ruskému praporu skutečně podařilo vniknouti do pevnůstky I/1 sídliské skupiny. Tento prapor, zůstav osamocen, byl ovšem donucen se vzdáti uvnitř pevnůstky. V téže době byl proveden druhý velký ruský útok podél gródecké silnice na východní frontu přemyšlovskou, kterýžto útok však pro zhoubnou činnost dělostřelecké palby obhájcovy též nemohl nabyti terénu. Již v doslechu děl rakousko-uherských armád, rychle se přibližujících k vyproštění pevnosti, tedy takřka těmto armádám tváří v tvář, nařídil Dimitrijev na ranní hodiny 8. října poslední veliký útok na Přemyšl. Ale ani tento útok neměl zamýšleného úspěchu.

Přes veškeru udatnost ruského vojína, v dějinách bojů o pevnosti ojedinelou — ani při slavném obléhání Port Arturu nemohli se Japonci vykázt podobným činem, jakým bylo vniknutí Rusů do pevnůstky sídliské skupiny částí jejich 19. divise — nastala takto pro ruské vedení nutnost upustit od obležení Přemyšlu.

Ruské ztráty před touto pevností byly velmi četné; rakousko-uherské prameny páčily je za války na 70.000, prameny ruské je udávají na 25.000 mužů.

Neúspěch Rusů při útoku na pevnost byl, jak už shora uvedeno, zaviněn zejména nedostatečnou přípravou a nedostatkem obléhacího dělostřelectva. Rusové měli před Přemyšlem k dispozici mimo organizační dělostřelectvo sedmi a půl divisí toliko 3 těžké a 4 moždířové oddíly, což zajisté naprosto neodpovídalo pevnostnímu obvodu 43 km. (Podobný neúspěch za poměrů velmi podobných zažili i Japonci u Port Arturu při prvním násilném útoku v srpnu 1904, kde též vzetí panlunšanských redut neodpovídalo zajisté utrpeným ztrátám 20.000 mužů.)

Ruské obléhací vojsko ustoupilo od Přemyšlu v klidu a rychle. Již 9. října večer vtáhly první oddíly rakousko-uherské armády do Přemyšlu.

Po vyproštění této pevnosti rozhodlo se rakousko-uherské vrchní vedení přikročiti se svými haličskými silami k útoku na Rusy, kteří zatím zaujali postavení na východním břehu řeky Sanu, mezitím co Hindenburg měl dále pokračovati v svém postupu na střední tok Visly.

4. *Boje o dosažení Sanu a střední Visly.*

(Viz náčrt 3.)

Hindenburgův plán, jenž směřoval k tomu, aby německým postupem v Polsku odvedl z Haliče hlavní ruské síly a ulehčil tak situaci rakousko-uherských vojsk v této zemi stojících, se podařil. Mezitím co ruské vrchní vedení ponechalo proti rakousko-uherským armádám poměrně jen slabé síly, stahovalo své hlavní síly za střední Vislu v prostoru mezi Ivangorodem a Varšavou. Nikolaj Nikolajevič zahájil tím své přípravy k novým vratným operacím. Prodloužením ruského křídla až k Varšavě mělo být konečně s jistotou dosaženo obchvácení severního křídla armády Hindenburgovy, postupující v Ruském Polsku na střední tok Visly.

V tomto hrozivém položení rozhodlo se německé vedení vytrhnouti samo s částí svých sil proti Varšavě, aby jimi zatarasilo tamější výpadní brány přes Vislu a zabránilo tak Rusům vyraziti z této pevnosti.

Upoutání Rusů na celé čáře Visly od Józefowa až k Varšavě mělo za účel umožniti rakousko-uherským armádám, aby překročily řeku San a směrem na Lublin a Chełm vpadly Rusům v jižní bok.

Hindenburg uskutečnil svůj úmysl tím způsobem, že posunul na Vislu od Józefowa přes Novou Aleksandriji (Puławy) až na Ivangorod jen pravou polovinu svých vojsk (III. zeměbranecký sbor, gardu a 1/2 XX. sboru) s úlohou, aby na těchto místech zabránily Rusům v přechodu přes Vislu, mezitím co se s levou polovinou svých sil (1/2 XX., XVII. a kombinovaným sborem, jakož i jezdeckým sborem Kordovým) obrátil na Varšavu. U Góry Kalwarje odrazily tyto síly ruské oddíly, které zde již přešly přes Vislu, za řeku zpět, u Varšavy se jim podařilo posunouti se až blízko k předním opevněním.

i. *rakousko-uherská armáda* měla za úkol, aby severně od Visly a na dolním toku řeky Sanu kryla levý bok rakousko-uherských tří hlavních armád, určených k rozhodujícímu útoku ve střední Haliči. Od původního plánu, aby se i 1. armáda připojila k tomuto útoku v prostoru severně od Visly a přes dolní San, musilo být upuštěno, jelikož tato armáda byla jako celek už tak vyčerpána, že byla už

neschopna k nějaké útočné akci. Jen tři pěší divise a *polská legie* pod velením *generála jezdeckého Kirchbacha* byly posílány na posilu částem 9. německé armády, jež vstoupily v těžké boje s Rusy u Ivangorodu. Ze zbývajících jednotek 1. armády zůstal jen X. sbor na dolním toku Sanu, dvě a půl divise spolu s jednou německou divisí byly soustředěny na levém břehu Visly až k ústí říčky Kamienné, dvě divise (mezi nimi 43. střelecká divise dosud pro choleru za frontou kontumovaná) přišly jako záloha do Sandomierze.

1. rakousko-uherská armáda, provádějíc přesun nalevo podél toku Visly, přešla tak zároveň v obranu.

Ale ještě stále trvalo rakousko-uherské vrchní velitelství na myšlence, pokračovati ve všeobecné ofenzivě, a to tím způsobem, že 4. armáda měla překročiti San u Jarosławě, zatím co 3. a 2. armáda měly z jihu zatočiti k bočnímu útoku směrem kolmo na silnici vedoucí z Jarosławě do Jaworowa.

Uskutečnění této myšlenky mělo za následek těžké boje na Sanu, jakož i neméně krvavé zápasy v prostoru u Chyrowa.

Levé křídlo tří útočících armád, totiž 4. *rakousko-uherská armáda*, narazilo den po vyproštění Přemyšlu, t. j. 10. října, ještě na levém břehu Sanu u Leżajsku na silný ruský odpor, pravé křídlo této armády se střetlo s ruskými oddíly u Przeworska. Rusové vyklidili konečně na obou místech levý břeh Sanu a ustoupili za řeku. Jarosław byla při tom obsazena XVII. sborem.

3. armáda zatlačila mezitím ruské síly stojící ještě u Rokietnice (severozápadně od Přemyšlu). U Sośnice a Radymna na levém břehu Sanu 3. armáda však proraziti nemohla. Teprve když III. sbor ze západu a honvédská 23. divise, posádka to Přemyšlu, z jihu přikročily k obchvatnému útoku, ustoupili Rusové i zde na východní břeh Sanu. (Situaci 11. října viz v náčrtu 3.)

12. října ovládaly rakousko-uherské síly celý západní břeh řeky Sanu od Přemyšlu až k ústí do Visly.

I tyto operace, provedené za velkých podzimních lijáků a při pověstně špatném stavu haličských komunikací, byly pro vojsko velice namáhavé.

Na druhé straně Sanu, jakož i jihozápadně od Přemyšlu až ke Karpatům soustředilo mezitím ruské vrchní vedení neočekávané veliké síly.

Ovšem teprve boje 3. armády a zejména 2. armády o karpatské soutěsky přinesly poznání, že proti jižnímu křídlu 3. armády a proti hlavní síle 2. armády stály nejen pouhé zadní voje ruských ustupujících armád, nýbrž i skutečně značné síly, které bránily udatně své výborně vybrané posice na výšinách u Mižynce, na hoře Magieře, u Czysků, dále mezi říčkami Błożewkou a Strwiążem (levými přítoky horního Dněstru), a konečně na Łysé Góře. (Tato místa leží všechna celkem v prostoru jihovýchodně od Přemyšlu.)

Zejména VII. sbor 2. armády se mezi Strwiążem a Błożewkou nedostal kupředu proti ruským posicím východně od Chyrowa, a i skupina polního podmaršálka *Tschurtschenthalera* (1/3 XIV. sboru zesílená brigádou), zasazená proti ruským opevněním na hoře Magieře a u Mižynce, nemohla zlomit ruský odpor.

Neméně silná přehrada ruská uzavřela bočnímu proudu 2. armády, vedenému *Tersztyánszkým*, jenž si, jak uvedeno, prorazil cestu u Turky, další postup jižně od Starého Samboru. Maje za úkol postupovat přes Drohobycz, dal *Tersztyánszky* pronásledovat ruské síly od Turky ustupující jen částmi svých sil směrem na Sary Sambor, mezitím co se s ostatními silami obrátil přímo na Drohobycz. Když však ruský odpor po celé frontě 2. armády stále víc a více vzrůstal, rozhodl se generál jezdecký Böhme-Ermolli neposlat skupinu *Tersztyánszského* dále na Drohobycz, nýbrž přitáhnouti ji blíže k sobě; nařídil tudíž této skupině, aby hlavními svými částmi hledala rozhodnutí směrem na Sary Sambor a ponechala ve směru na Drohobycz jen slabší síly.

Nepodařený útok skupiny *Tschurtschenthalerovy* dal zase poznati velitelství 3. armády, že bude zapotřebí zasaditi severně od říčky Błożewky větší síly, mělo-li býti dosaženo úspěchu v prostoru jihovýchodně od Přemyšlu a u Chyrowa.

Za tím účelem nařídil *Boroevič* posun III. sboru a 23. honvédské divise, podřízené nyní tomuto sboru, na jih, kdež měly tyto síly společně se skupinou *Tschurtschenthalerovou* přistoupiti k průlomu směrem na Mościsku.

5. *Boje jižně a jihovýchodně od Přemyšlu. Bitva u Chyrowa a Starého Samboru, jakož i boje o Stryj a Drohobycz.*

Myšlenku rakousko-uherského vrchního velitelství, povaliti s boku ruskou frontu od jihu, nebylo lze, jak shora uvedeno, provésti pro ruský odpor před 2. armádou u Chyrowa a jihovýchodně odtud. Jednak sahalo levé ruské křídlo ještě dále na jih a jihovýchod, jednak stály sloupy ruské obrany pevně za chyrowskou soutěskou, t. j. na Magieře, Węgrzelisce a Łysé Góře.

13. října přikročili mimoto Rusové sami v tomto prostoru k útoku. Stojící tam VII. rakousko-uherský sbor přestal ještě na obraně, neboť teprve 16. října měl zároveň s 3. armádou a v souladu s ní zahájit ofensivu. Dne 15. října Rusové znovu mohutně útočili na VII. sbor. Situace stala se tak hroživou, že vrchní rakousko-uherské velitelství vyhovělo žádosti Böhme-Ermolliho o pomoc. Nařídilo 3. armádě, aby přinesla jižnímu sousedu úlevu. VII. sbor 2. armády začal se v své obraně kolísati a přes veškerou podporu pokračoval ruský protiútok Brusilovův u Chyrowa kupředu. Situace byla tím nebezpečnější, že nejenom rakousko-uherské armády v Haliči průlomem fronty u Chyrowa mohly býti donuceny k všeobecnému ústupu, nýbrž že následkem tohoto ústupu i Hindenburg býval by musil se svou armádou ustoupiti od Visly.

Dne 16. října dostoupila krise svého vrcholu.

Opětne ruské útoky na VII. sbor začaly tímto sborem již otrásati, když začal protiútok armády *Boroevičovy*. Mezitím co místo III. sboru byla ponechána před horou Magierou skupina *Tschurtschenthalerova*, zahájil III. sbor v prostoru mezi Błożewkou a Strwiążem útok na Rusy.

Tento protiútok musil býti ovšem pro ruskou dělostřeleckou palbu, vedenou s boku od Czysků, zastaven, ale ruské úsilí o průlom u Chyrowa bylo prozatím aspoň silně brzděno. Aby bylo úplně paralysováno nebezpečí tohoto ruského průlomu, rozhodl se nyní generál pěchoty *Boroevič* přitáhnouti k útoku z obranné fronty na Sanu ještě XI. sbor.

Soustředěným útokem svrchu uvedených sil proti výšině Magieře bylo tohoto dominujícího ruského opěrného bodu dobyto.

Mezitím překročila i posádka pevnosti Přemyšlu poněkud severněji — proti Medyce — k útoku, aby jím poutala ruské síly.

Ruské protiútoky vedené s velkou obětavostí proti Magieře zůstaly bez výsledku.

Tím bylo zabráněno ruskému průlomů u Chyrowa a rakousko-uherské vojsko takřka v poslední hodině zachráněno před porážkou, která se pro nedostatek střeliva, jenž nastal, mohla státí přímo katastrofální. Vždyť i pevnost Přemyšl musila polním armádám už vypomáhat ze svých vlastních zásob municí a také potraviny musila již ze svých vlastních skladů odevzdávat armádám v poli, jelikož zásobovací kolony polních armád pro bezedné silnice se nemohly dostat k vojsku včas. Tato opatření se ovšem později při druhém obléhání Přemyšlu vymstila.

Za vyličené průlomné bitvy u Chyrowa se boje 2. armády Böhma-Ermolliho v prostoru u Starého Samboru ustálily. Ani XII. sbor Kövessův před Łysou Górą, ani IV. sbor Tersztyánszkého jižně od Samboru se nedostaly kupředu. Konečně byly i ony části IV. sboru, které byly posílány směrem na Drohobycz, protiútokem Rusů donuceny se zastavit.

Mezitím byla skupina generála Hofmanna, jež stála za hřebenem Karpat severovýchodně od Mukačeva posilami (55. pěší divise a 131. pěší brigáda) vybudována na sbor a zařaděna do armádní skupiny generála jezdectva Pflanzera-Baltina, jež se nově tvořila pro ochranu východních Karpat. K této armádní skupině patřily také polská legie za vedení polního podmaršálka Durského nyní do této oblasti válčiště přesunutá, jež stála východně od sboru Hofmannova u Königsfeldu, dále 56. pěší divise polního podmaršálka Attemse u Jasiny (Körösmezö) a konečně jiné menší skupiny, stojící ještě dále na východ až k Bukovině. Nově vybudovanému sboru Hofmannovu nařídilo teď rakousko-uherské vrchní velitelství urychlený postup na Stryj. Od obchvatného směru tohoto postupu slibovalo si příznivý obrát v bojích jižně a jihovýchodně od Přemyšlu, již několik dnů trvajících. Sbor Hofmannův postupoval s 55. pěší divisi přes průsmyk verecký a bezkydský, se 131. brigádou přes průsmyk torunský. Tyto síly dostaly se za stálých bojů v údolích řeky Stryje a říčky Švice až k východu karpatských soutěsek na haličské straně. 55. pěší divisi se podařilo zmocnit se 20. října města Stryje.

Mezitím dostala se vojska IV. sboru u Drohobycz do velké tísně. Proto nařídilo velitelství 2. armády generálu Hofmannovi, aby postupem na Drohobycz zasáhl do boje. Poslal tudíž generál Hofmann zesílenou brigádu plukovníka Drdy na Drohobycz, ponechav zbytek 55. pěší divise a 131. brigádu u Stryje. Tato poslední skupina byla však ruským útokem severně od Stryje odražena a ruské oddíly vtrhly pak do města.

Brigáda plukovníka Drdy, zasazená proti Drohobycz, nemohla tam prorazit a pochodovala pak vinou rozkazů sobě odporujících mezi Stryjem a Drohobyczem sem a tam, přišla však 22. října odpoledne u Stryje ještě včas, aby bočním útokem zadržela Rusy, kteří zde pronásledovali skupinu generála Hofmanna, donucenou mezitím k dalšímu ústupu.

6. Pokusy rakousko-uherských vojsk o přechod přes San.

Dne 13. října byly veškeré přípravy armády arcivévody Josefa Ferdinanda k přechodu přes rozvodněnou řeku San ukončeny. Mezitím co se VI. sbor proti převyšující a silně opevněné ruské posíci u Krzeszowa spokojil obranou, měly ostatní části zmíněné armády řeku San překročit, a to XIV. sbor u Leżajsku, II. sbor u Sieniawy a XVII. sbor u Jarosławě.

U XIV. sboru se podařilo skupině 3 praporů překročit San u vesnice Rzuchowa, ale příštího dne byly tyto prapory zase Rusy odraženy. Jen u Jarosławě se podařilo částem XVII. sboru usadit se po počátečních nezdarech trvale na pravém břehu Sanu.

Ale od dalších pokusů o přechod přes San musilo býti upuštěno. Jednak vyžadovalo si kritické položení 2. armády nutně, aby XI. sbor 3. armády jí přispěl na pomoc, což mělo za následek značné oslabení 3. armády, jednak si vynutila také situace 1. armády na severním břehu Visly, která se též stala kritickou, aby všechny síly, jež se na Sanu daly uspořit, byly posílány na severní břeh Visly. Tak bylo vrchním armádním velitelstvím nařízeno, aby X. sbor, jenž z 1. armády zůstal ještě na Sanu, byl přesunut na zmíněný břeh Visly. Obrana podél Sanu až k Visle byla uvedeným velitelstvím svěřena 4. armádě. Od dalších pokusů dobýt si přechodu přes San

v úseku od Přemyšlu k Rudniku musilo takto rakousko-uherské vrchní velitelství ustoupiti.

7. Boje na středním toku Visly.

Úkol vojsk spojenců v Ruském Polsku bojujících, poutat totiž a zaměstnávat ruského protivníka na střední Visle takovým způsobem, aby pravé křídlo společné fronty, t. j. rakousko-uherské armády v Haliči, mohlo obchvatem z jihu donutit Rusy k všeobecnému ústupu, vytvářel se pro stále zesilování ruských operujících vojsk vždy obtížněji.

Rusko jalo se totiž nyní díky velkým zálohám, které přivedlo na bojiště, znovu přecházeti z úlohy obchváceného v roli obchvatitele, a to nejen v Karpatech, nýbrž i v Ruském Polsku.

Především byla ruským vrchním velitelstvím, jak již uvedeno, přesunuta 4. armáda od dolního Sanu do prostoru u *Ivangorodu*. Z této pevnosti byl učiněn první výpad přes Vislu. Tato akce měla, jak též již uvedeno, za následek, že rakousko-uherské vrchní velitelství nařídilo soustředění celé armády Danklovy na levém břehu Visly. Směrem k Varšavě odsunutě části německé 9. armády Hindenburgovy musily býti dne 19. října před ruským výpadem z Varšavy vzaty zpět; dostaly se do 23. října na čáru Skierniewice — Nowe Miasto — Białobrzegi. Ještě den před tímto ústupem, t. j. 18. října, zastavil 3. rakousko-uherský jezdecký sbor za velení polního podmaršálka Kordy (mezitím od středního toku Visly sem poslaný) ruský útok proti západnímu boku Němců. I na východním křídle byl téhož dne odražen bočný útok Rusů německými zálohami.

Ústup Hindenburgovy armády na čáru Białobrzegi — Skierniewice byl Němci proveden aniž byl pozorován Rusy. Když Rusové zahájili pronásledování, Němci již zmizeli. Též ústup německých vojsk od Ivangorodu, druhé to části Hindenburgovy armády, do prostoru severně od Radomu nebyl Rusy rušen.

Poté byla ke krytí německého ústupu 1. rakousko-uherská armáda Danklova (t. j. I. a V. sbor, jakož i 43. střelecká divise) poslána do prostoru jihovýchodně od Radoma. Události vedly zde později (ve dnech od 22. do 27. října) k bitvě u Ivangorodu a Augustowa,

aniž se do té doby X. rakousko-uherský sbor, povoláný od Sanu na severní břeh Visly, spojil s 1. armádou.

8. Pokračování v bitvě u Chyrowa a u Starého Samboru.

Poslední pokus rakousko-uherského velitelství způsobiti rozhodnutí velikého zápasu svých útočících armád s ruskými armádami, také v útoku setrvávajícími, zlomil se tedy u Stryje a u Drohobycze. I s velikými oběťmi dobytá hora Magiera byla 38. honvédskou divisí zase vyklizena a obsazena Rusy.

Jako následek těchto nezdarů vyskytla se pro 2. armádní velitelství nutnost, aby vzalo křídlo IV. sboru zase zpět na Turku. Tím však vznikla jižně od Starého Samboru mezi XII. a IV. sborem mezera, do které ihned vnikly ruské síly.

K úlevě těžce tísněné 2. armády pokusila se armáda Borojevičova dne 26. října provést ještě jednou útok na celé frontě, a to v prostoru od údolí Błożewky až k silnici, vedoucí z Přemyšlu do Medyky. Tento útok se však brzy zastavil. Hlavní posice Rusů na Węgrzelisce, u Czysků a u Medyky zůstaly neotřeseny.

3. armáda přešla po tomto posledním úsilí konečně nadobro v obranu a musila přestávati na tom, aby vybudovala své posice tak silně, že z její fronty mohly býti i vzaty zálohy a dány k dispozici 2. armádě na posilu.

V této době byl ještě jednou opakován pokus zmocniti se Stryje. Tuto útočnou akci měla na rozkaz vrchního velitelství provést armádní skupina Pflanzgerova-Baltinova.

Sbor Hofmannův mezitím po vyklizení Stryje ustoupil s 35. pěší divisí na Skole, s 131. brigádou do prostoru východně od tohoto města. Tento sbor nemohl nyní přejíti k útoku dříve, dokud jeho jihovýchodní sousedé, t. j. polní podmaršálek Durski (polské legie) a polní podmaršálek Attems (56. divise) nevyrazili z Karpat. Po různých horských bojích spojily se zmíněné dvě skupiny 26. října v Nadwórné. Soustředění ruských sil u Stanisławowa nutilo Attemse, aby se vzdal dalšího postupu na Stryj.

Ještě více pozadu zůstala 54. pěší divise (generálmajor Schuller), která 27. října dorazila z Kirlibaby do Kut.

Na jihovýchodním křídle Baltinově obsadil Fischerův sbor do-

brovoľníků 20. října Černovce a dne 27. října odrazil tam pokus Rusů vpadnouti obráncům města Černovců od Sniatynu v bok.

Při takovém položení armádní skupiny Pflanzery-Baltinovy nedalo se pomýšleti na to, aby její levé křídlo zasáhlo do bitvy u Chyrowa a u Starého Samboru. Situace 2. armády zůstala tak přes podporu, poskytnutou jí 3. armádou, i nadále velice kritická.

9. Protiofensiva Rusů přes San.

Úkol, obsaditi krycí posice na dolním Sanu, svěřilo velitelství 4. rakousko-uherské armády vlastnímu XIV. sboru na místě X. sboru 1. armády, jenž měl být přesunut na severní břeh Visly.

Nežli však bylo přeskupování na Sanu provedeno, vytrhli Rusové v noci z 18. října na 19. října neočekávaně a naprosto překvapujícím způsobem u Niska a u Rudnika přes San. X. sbor byl takto donucen — místo aby za svou armádou následoval na Ivangorod — vrhnout se u Niska na přisedší tam ruské oddíly. Síly X. sboru však nestačily, aby zatlačily Rusy zase na východní břeh Sanu. Také XIV. sbor, jenž měl původně vystřídat X. sbor na Sanu, nyní však X. sboru přispěchal na pomoc, situaci již napravit nemohl.

Odrážit ruské síly, jež překročily San u Rudniku, snažily se dvě rakousko-uherské jezdecké divise, zesílené později ještě dvěma dalšími jezdeckými divisemi. Avšak i toto úsilí zůstalo bez výsledku.

Také výše na Sanu mezi Jarosławí a Přemyšlem, u Radymna, převedli Rusové značné síly přes San. Jen s největší námahou podařilo se posledním zálohám arcivévody Josefa Ferdinanda, aby zastavily zde na západním břehu Sanu pokračování ruského výpadu.

U Jarosławě, kde se podařilo, jak dříve uvedeno, částem XVII. sboru dostati se na východní břeh Sanu, chtěl se nyní arcivévoda Josef Ferdinand se své strany pokusit o další postup. Když však byly pro tento účel z fronty 4. armády vytaženy větší síly, zahájili Rusové nový protiútok.

Mimoto dobyt zatím ruský výpad přes San pod Radymnem proti IX. sboru 3. armády dalšího terénu. Jelikož tím byla Jarosław ohrožena od západu, musilo se strany rakousko-uherské také býti upuštěno od zamýšleného útoku z prostoru u Jarosławě na východ.

Veškeré tyto události a okolnosti přiměly rakousko-uherské

vrchní velitelství k tomu, aby zanechalo teď nadobro dalších pokusů o přechod svých armád přes San a aby přestalo na pouhé obraně linie řeky Sanu. Následující dny, t. j. dne 25. až 26. října opakovali Rusové na shora uvedených místech svých přechodů přes San své útoky, jež však byly rakousko-uherským vojskem zachyceny. Nyní konečně bylo možno vystřídati X. sbor sborem XIV. Rakousko-uherské vojsko začalo své posice silně opevňovati. V poměru, jak fronta nabyla odpudivé síly, měly býti z ní vytaženy další zálohy pro 1. armádu.

10. Bitva u Ivangorodu.

Dnem 22. října začala 1. armáda, aniž k sobě dosud přitáhla X. sbor od pravého břehu Visly, postup od říčky Ilžanky na Ivangorod. Podél Visly postupoval V. sbor, vlevo od něho v těsném styku s ním I. sbor. Od západu se k tomuto postupu připojily dvě divise 9. německé armády.

Zatím převedli Rusové mezi Ivangorodem a Kazimierzí značné síly přes Vislu a tak narazila 1. rakousko-uherská armáda jihozápadně od Ivangorodu celou svou frontou na ruskou 4. armádu. Levé křídlo, I. sbor, bylo u Augustowa (jihozápadně od Kozienic) zastaveno, proti pravému křídlu, totiž V. sboru, vyrazily silné ruské síly z Nové Aleksandrie (Puławy) přes Vislu.

Další nebezpečí hrozilo z prostoru od dolního toku řeky Pilice. Mezitím co hlavní část 9. německé armády dne 22. října ustoupila na čáru říčky Rawky a na Pilicu u Nowého Miasta, při čemž jezdecký sbor Kordův střežil u Łowicze její levý bok a německá domobrana odtud až na Vislu utvořila kordon stráží, vrazily ruské síly do prostoru mezi Pilicí a Radomkou a ohrožovaly odtamtud levé křídlo armády Danklovy. Ještě včas byly určeny rakousko-uherské i německé síly, aby zatarasily toto ruské vniknutí mezi spojenecké armády.

Ale nejohroživější bylo soustředění velkých ruských sil v prostoru u Sochaczewa naproti levému křídlu německé 9. armády, stojícího v prostoru Skierniewice — Łowicz, neboť tyto síly byly bezpochyby určeny pro obchvat německého západního křídla.

Obapolná situace vytvořila se tedy v této době ve velkých rysech takto:

Od Novogeorgievsk (Modlina) ohrožovala nová ruská armáda, totiž 1., bok a křídlo *armády Hindenburgovy*; fronta této armády na řídce Rawce a v prostoru jihozápadně od Rawy stojí v boji s ruskou 2. a 5. armádou, *armáda Danklova* v boji s ruskou 4. armádou a s částmi 9. ruské armády.

Převaha ruských sil uplatňovala se stále víc a více. Proti slabé severní skupině u Łowicze, totiž jezdeckému sboru Kordovu, a proti německé domobraně vstoupily v činnost velice značné síly 2. ruské armády, zesílené dvěma sbory 1. ruské armády, takže tato skupina byla brzy donucena k tomu, aby ustoupila na západ. Na německou hlavní frontu na Rawce útočily zbytek 2. ruské armády a 5. ruská armáda tak silně, že tímto nápoem musilo zde býti levé křídlo ohnuto. Konečně stála i proti sedmi divísím armády Danklovy dosti značná ruská přesila.

Dne 25. října bylo na celé čáře urputně bojováno. Hindenburg a Dankl při tom již nebojují o vítězství, nýbrž o volnost k ústupu.

Ale k tomu je zapotřebí zadržeti Rusy, postupující v prostoru mezi Radomkou a Pilicí, aby se nevrátili mezi levé křídlo rakousko-uherské a pravé křídlo německé.

Útok německých divísí, za tím účelem podniknutý, přešel brzy v obranu. Ale alespoň nebezpečí ruského průlomu bylo odstraněno a spojencům dána možnost, aby uspořádaně ustupovali.

Dne 26. října, t. j. dne, kdy se Dankl pro stále se stupňující ohrožení svého levého boku rozhodl ustoupiti před protivníkovou přesilou, přešli Rusové sami k protiútoku na armádu Danklova. Rusům se podařilo prolomiti rakousko-uherskou frontu u Augustowa. Mimoto překročili Rusové u Solce v týlu armády Danklovy Vislu. Generál Dankl se proto rozhodl vzíti zpět svou armádu místo za Ilžanku, kde byla již v týlu ohrožena, směrem ještě více na jihozápad.

Za těchto bojů dostal se I. sbor do prostoru u Radomu, V. sbor jihovýchodně odtud.

Německá 9. armáda odráží dne 27. října všeobecný ruský útok proti svému středu a svému levému křídlu. Ale ústup armády Danklovy a obchvácení vlastního levého křídla u Łowicze při současném silném tlaku na vlastní frontu donutí i Hindenburga k rozhodnutí, aby 27. října večer upustil rovněž od dalších bojů a svou armádu od protivníka odpoutal.

11. Konec bitvy u Chyrowa a u Starého Samboru.

Přes ústup spojeneckých sil v Ruském Polsku trvalo rakousko-uherské vrchní velitelství na tom, aby jeho armády v Haliči i nadále držely linii Sanu.

Při tom dostalo *velitelství 2. armády* rozkaz, aby shora již zmíněnému pokusu Rusů o průlom mezi IV. a XII. sborem čelilo jednotným útokem tří jezdeckých divísí, nově tvořenou *skupinou Krautwaldovou* a dalšími přisunutými posilami.

V bitvě, která stále ještě zuřila v prostoru jihovýchodně od Přemyšlu, dobyli Rusové důležitého vrchu Hołownie, ležícího jižně od Starého Samboru, a postupovali odtamtud na západ. Tento postup jim byl umožněn tím, že *IV. sbor* v posledních dnech ustoupil na Turku a tak přenechal výšiny nad Dněstrem mezi tímto městem a Starým Samborem vnikajícímu protivníkovi.

Boje o znemožnění ruského průlomu jižně od Starého Samboru trvaly čtyři dny. Dne 28. října bylo několik výšin východně od řeky Dněstru dobyto IV. sborem. 30. října zápas vyvrcholuje a 31. října přechází *výšina Hołownia*, o kterou bylo tolik bojováno, znovu do rukou rakousko-uherských vojsk, čímž se průlom Rusů ztroskotál.

V dalším průběhu bojů ustupují 1. listopadu Rusové na výšiny jihovýchodně od Starého Samboru. Příštího dne měla celá fronta 2. armády přistoupit k útoku na Starý Sambor a na výšiny u tohoto města.

Dalším bojům 2. armády činí však přítrž rozkaz vrchního velitelství, došlý 2. listopadu večer, nařizující veškerým vojskům stojícím na Sanu všeobecný ústup na západ. K tomuto rozhodnutí bylo rakousko-uherské vrchní vedení donuceno situací spojeneckých vojsk na bojištích severně od Visly. Tak se skončil třínedělní boj u Chyrowa. Na začátku útočily čtyři rakousko-uherské sbory na tři ruské (VIII., XII. a XXIV.). Ponenáhlu zvětšily se síly rakousko-uherské na pět a půl armádních sborů, ruské síly na šest sborů.

12. Boje spojenců na ústupu od střední Visly.

Podle všeobecné situace měly nyní spojenecké síly v Ruském Polsku umožniti rakousko-uherským armádám v Haliči, aby pro

svůj ústup získaly času a při tom zároveň přešly z dosavadní fronty severovýchodní na frontu směrem na východ.

Uskutečňujíc tento operační plán, měla se podle nařízení rakousko-uherského vrchního velitelství *armáda Danklova*, jež byla znovu zesílena jednou divisí od 3. a jednou divisí od 4. armády, postavit na odpor za Opatówkou (levý přítok Visly, ústící naproti ústí Sanu) a v hornatině u Kielců, čímž měl býti kryt bok *armády arcivévody Josefa Ferdinanda*. Ochrana levého křídla 1. armády u Kielců byla svěřena jižnímu křídelnímu sboru 9. německé armády, totiž gardě, a 3 rakousko-uherským jezdeckým divisím pod velením generála Hauera. 9. německá armáda sama ustupovala na řeku Wartu.

Pronásledována ruskou 9. armádou, dosáhla *armáda Danklova* po třídenním pochodu, často přerušovaném boji, dne 30. října určené posice za Opatówkou a na Łysé góře, horském hřebenu, táhnoucím se od Kielců na jihovýchod. V této posici spojil se konečně s 1. armádou její X. sbor od Sanu přemístěný.

Bojová hodnota této armády v oné době již velice poklesla. Některé divise měly sotva 5.000 pušek, početní stav důstojníků byl sotva třetina válečného počtu, mnohé spřežení dělostřelectva zůstalo na pochodech ležet a vyskytl se i citelný nedostatek střeliva.

Vyhlídky, aby s touto armádou mohl býti proveden trvalý odpor v rozsáhlé posici Sandomierz — Kielce, byly za takových okolností velice problematické. Musila přec i *armáda Hindenburgova* prozatím pomýšlet na to, aby získala prostorový a časový náskok před pronásledujícím protivníkem, čehož se také co nejdůkladněji snažila dosíci tím, že veškeré komunikace a mosty za sebou zničila.

Pronásledující Rusové zahájili svůj nápor na 1. rakousko-uherskou armádu svou 4. armádou u Kielců proti levému křídlu Danklovy, za kterým v stupňovitém poměru stály u Chęcin německý gardový sbor a jezdecký sbor Hauera. Na severu sahají proudy 1. ruské armády již přes Kutno k obchvácení sil Hindenburgových.

Dne 31. října útočili Rusové na armádu Danklovu po celé šířce její fronty. Přesto, že se Rusům nepodařilo u Kielců zamýšlené obchvácení levého křídla armády Danklové — zmařilo je zasazení skupin u Chęcin — vynutil si přece jejich stále stoupající tlak na pravý křídelní sbor, t. j. X., aby tento sbor ustoupil za další údolní čáru, t. j. za Koprzywianku. Tím přišly však rakousko-uherské

armády, v Haliči ustupující, o ochranu svého křídla severně od Visly.

Ale i za Koprzywiankou stal se delší odpor 1. armády brzy nemožný. Generál Dankl se proto rozhodl k dalšímu ústupu, a to prozatím za Nidu, kteréžto rozhodnutí musilo býti také schváleno vrchním rakousko-uherským velitelstvím.

Tím nastala pro toto velitelství nyní i nutnost upustit od dalších bojů v Haliči a nařídít ústup veškerých haličských armád. Dotčený rozkaz byl armádním velitelům vydán, jak již uvedeno, dne 2. listopadu večer.

Tak se podařilo Rusům na bojišti polském a haličském strhnouti na sebe zcela iniciativu a stát se tak naprostými pány situace. Na levém břehu Visly měli Rusové tenkrát téměř dvojnásobnou přesilu (32 pěších divisí proti 11 německým a 6 rakousko-uherským divisím).

Tažení na severním válčišti světové války jest dosud rozhodnuto naprosto ve prospěch Ruska. Spojencům nezbylo nic jiného, než aby před vítězným a počtem silnějším protivníkem ustupovali až před hranice Pruského Slezska, ke Krakovu a do prostoru jižně od této pevnosti.

Podřizujíc se této nutnosti, ustoupila *armáda Danklova* do 4. listopadu zprvu za Nidu. Jelikož však ruské sbory shromážděné u Kielců ohrožují zde její levý bok, ustoupila brzy poté dále podél Visly až do prostoru severně od Krakova. *Německá 9. armáda* směřovala za řeku Wartu do prostoru severně a jižně od Częstochowé.

13. Ústup rakousko-uherských armád ze střední Haliče do prostoru u Krakova a na hřeben Karpat.

Již 29. října připravilo rakousko-uherské vrchní velitelství pro případ, že by boje v Ruském Polsku neskončily příznivě, nařízení pro ústup a přeskupování haličských armád. Prostory pohybu těchto armád byly ustanoveny až ke Krakovu a do Karpat; do Přemyšlu měla jako posádka této pevnosti přijít 23. honvédská divise.

Proti IX. sboru 4. armády přešli Rusové 26. října u Radymna přes San k útoku, čímž zamýšlené odeslání posil k 1. armádě bylo znemožněno.

Aby *armáda arcivévody Josefa Ferdinanda* mohla býti včas odpoutána

od protivníka, byla již 29. října zpravena o nastávající nutnosti ústupu.

Ale ještě další tři dny trvaly boje na Sanu. Rakousko-uherské oddíly, které již odcházely, musily být poslány zpět do bojů. Dne 2. listopadu vrcholil zápas v bojích o Nisko a Rudnik. XIV. sbor snažil se znovu dobýt Niska, jež vzali Rusové ztečí 1. listopadu. O opětné získání Rudniku bojoval VI. sbor. 3. listopad oddaluje konečně bojující od sebe.

Podle rozkazu k ústupu dala se 4. armáda do pohybu na západ. Hustá ranní mlha položila závoj mezi obě strany a umožnila armádě, aby odtáhla, aniž byl její ústup protivníkem pozorován. Rusové nepronásledovali proto hned.

Armádu Borojevičovu zastihl rozkaz k ústupu, když byla zakopána v posicích silně vybudovaných.

Armáda Böhma-Ermolliho byla právě v útoku proti výšinám jihovýchodně od Starého Samboru, když jí, jak již vyprávěno, 2. listopadu došel rozkaz vrchního armádního velitelství k všeobecnému ústupu. 4. listopadu šla tato armáda zpět na výšiny západně od Dněstru a nastoupila příštího dne se VII. a XII. sborem ústup soutěskami u Dobromilu a u Chyrowa; IV. sbor obsadil posice u Turky. Sboru Hofmannovu konečně došel rozkaz k ústupu, právě když postupoval na Stryj. Z ostatních skupin Pflanzeroých-Baltinových byla *legie Durského*, posunutá od Nadwórny na Sołotwinu, donucena ustoupiti směrem k pantyrskému průsmyku. *Skupina Attemsowa*, zesílená skupinou Schusterovou, která byla sestavena z domobrany, uzavírala v Mikuliczyně společně přístup k jablonickému průsmyku. *Skupina Schullerova* postupovala od Kut směrem k Zabłatowu nad Prutem, byla však v souvislosti s neúspěchem Durského vzata zpět na Kutu.

Generál jezdecký Pflanz-Baltin uvedl totiž dne 3. listopadu skupinu Schullerovu v pohyb na Delatyn, aby tak vyhověl co nejrychleji původnímu rozkazu vrchního velitelství, jímž nařízen výpad na Stryj. Menší vedlejší proud pod plukovníkem Szárkányem postupoval přes Kosów na Kołomyji.

Mezitím vnikli Rusové do údolí Prutu až ke vsi Doře. Před kombinovaným útokem skupin Attemsovy, Schusterovy a Schullerovy vyhnuli se však na Delatyn. Ale zmíněné rakousko-uherské síly

byly brzy donuceny, aby znovu ustupovaly. I oddíl Szárkányův musil se před Rusy postupujícími u Kosmacze vrátit do Karpat.

Tyto neúspěchy, jakož i nová úloha generála Pflanzera-Baltina, aby totiž se svými silami po ústupu rakousko-uherských armád ze střední Haliče převzal obranu všech přechodů přes Karpaty východně od průsmyku užockého, ukončily konečně ofensivní boje této armádní skupiny. Armádní skupina Pflanzero-Baltinova šla takto zpět na karpatské hřebeny, aby jich bránila.

*

Řada bitev o linii Visly a Sanu a tím období nejurputnějších a nejkrvavějších bojů na ruském válčišti za světové války byla ústupem rakousko-uherských armád do západní Haliče a na hřebeny Karpat ukončena.

K ohromným ztrátám utrpeným v bojích přistupují v tomto období války ještě velké ztráty způsobené nemocemi, zejména cholerou a úplavicí. Proti válkám dřívějších časů podařilo se však tentokrát vědecko-hygienickými opatřeními jednak zabránit vniknutí těchto epidemií do zápolí, jednak potlačit je v poměrně krátké době i v polních armádách.

Operativně se končí toto období války ústupem rakousko-uherských jakož i německých vojsk, jak v Polsku tak i v Haliči. Pevnost Přemyšl byla při tom přenechána svému osudu, Rusko zůstává na polsko-haličských bojištích na celé frontě nepochybným vítězem.

III. TAŽENÍ KONCEM ROKU 1914

(od počátku listopadu do konce prosince).

1. Přípravy spojenců k třetí ofenzivě.

(Viz náčrt 4.)

Zaujetí nových obranných posic ustupujícími armádami spojenců na hranicích Pruského Slezska, v prostoru jižně od Krakova a v průsmycích karpatských, nebývalo by podle dosavadní zkušenosti asi mohlo zabránit dalšímu vítěznému postupu Rusů.

Měly li vnitřek Rakousko-Uherska, jakož i otevřené Německo býti zachráněny před ruským vpádem, musily se spojené ústřední mocnosti pokusiti o to, aby přeskupením k nové ofenzivě bylo dosaženo úplné změny ve válečné situaci.

Tyto úvahy přiměly *Hindenburga*, jenž dnem 1. listopadu převzal vrchní velení nad všemi německými silami na východní frontě, nejdříve, jak již uvedeno, k urychlenému ústupu z Ruského Polska až na německé hranice, odtud pak k velkoryse založenému přesunu 9. německé armády, která — zesílená dvěma sbory z Východního Pruska, XXV. a I. zál. — vstoupila nyní pod velení generála jectva *Mackensena*, na sever. Tato armáda byla spěšně přesunuta drahou do prostoru u Toruně (Thornu), aby z tohoto prostoru provedla překvapující úder na severní bok Rusů.

Obrana území Pruského Slezska proti dalšímu ruskému postupu byla svěřena v postavení po obou stranách Częstochowé generálu *Woyrschovi* s pěti německými divisemi a s hlavními silami 2. rakousko-uherské armády Böhma-Ermolliho, jež tam měly býti železnici přepraveny z Karpat.

Jižně od Woyrschovy skupiny armád měla se k ní připojiti 1. rakousko-uherská armáda, a k této u Krakova 4. rakousko-uherská armáda.

3. rakousko-uherské armádě měla býti svěřena ochrana průsmyků karpatských mezi městem Nowým Sączem až k armádní skupině Pflanzarově-Baltinově.

Zpáteční pochod rakousko-uherských armád, těžkými boji velice vyčerpaných — dne 6. listopadu stály ještě na Nidě, na Wistoce a v prostoru východně od Sanoku a u Turky — byl špatnými poměry komunikačními ještě značně ztížen. Rusové je následovali, aniž uplatnili tlak. U 1. rakousko-uherské armády došlo jen k boji zadních vojáků I. a V. sboru. Posily, které této armádě poslala po železnici 3. a 4. armáda (dvě divise pod velením polního podmaršálka Tschurtschenthalera), tvořily prozatím severní křídlo 1. armády.

Za 4. rakousko-uherskou armádou následovala 3. ruská armáda Dimitrijeva, za 3. a za 2. rakousko-uherskou armádou 8. ruská armáda Brusilovova. Nově utvořená 11. ruská armáda, určená k obležení Přemyšlu, byla později od Lvova přesunuta k této pevnosti.

Ze ruské armády následovaly za rakousko-uherskými silami bez většího tlaku, dá se podle vši pravděpodobnosti vysvětlit velkou únavou, jíž byly postiženy, zároveň však i dalekosáhlými přesuny provedenými na ruské straně.

Nic neukazovalo na větší podniky Rusů v Haliči, což dovolilo úsudek, že hlavní jejich útok bude proveden v Ruském Polsku.

Za takových okolností rozhodl se Conrad z Hötzenendorfu přikročit z prostoru u Krakova k útoku na jižní bok ruských vojsk postupujících v Ruském Polsku, aby tak poskytl úlevy operacím Hindenburgovým.

Provedení tohoto plánu musilo předcházeti značné přeskupení rakousko-uherských sil. O zesílení armádní skupiny, která před hranicemi Pruského Slezska měla čelit postupu Rusů na německé území, byla již zmínka.

Hlavní část 2. armády, t. j. rakousko-uherské pěší divise IV. a XII. sboru, byla za tím účelem přepravena drahou od krajního jižního křídla haličských armád, z Karpat, na sever do prostoru Częstochowa — Wieluń, kde tato armáda byla podřízena velení německého generála Woyrsche.

Po železnici byly dále přepraveny k 1. armádě části II. sboru, které zůstaly ještě u 4. armády.

4. rakousko-uherská armáda, která měla provést boční útok proti

ruským silám postupujícím v Polsku, byla přesunuta do prostoru u Krakova, aby se zde urychleně připravila k tomuto útoku.

Armádě Borojevičově, k níž byl přiřčen zbytek 2. armády, t. j. VII. sbor, pak skupiny polního podmaršálka Krautwalda a polního podmaršálka Karga (38. honvédská divise a 3 domobranecké brigády), jakož i tři jezdecké divise, připadl úkol brániti Rusům jednak v postupu do západní Haliče, jednak v pronikání do Uher přes Karpaty mezi průsmykem dukelským a průsmykem užockým. Úkol zabrániti ruskému postupu do západní Haliče připadl při tom zvláště XI. sboru, určenému do prostoru u Gorlic.

Obrana Karpat od užockého průsmyku na východ až do Bukoviny svěřena byla, jak již dříve uvedeno, armádní skupině Pflanzarově-Baltinově, ke které byl přiřčen i sbor Hofmannův.

Přeskupení bylo provedeno, aniž bylo valně rušeno se strany ruské. Severní křídlo 4. armády, t. j. XIV. a VI. sbor, dostalo se dne 6. listopadu za Wisłoku, 8. listopadu na Dunajec; jižní křídlo této armády, t. j. XVII. sbor, ustupovalo přes Rzeszów, při čemž se musilo brániti proti útokům kozáků. 3. armáda nebyla na svém ústupu nijak rušena, neboť Rusové, po uvolnění prostoru u Přemyšlu přistoupili znovu k obležení této pevnosti. Dne 8. listopadu dosáhla prostoru u Krásna. Zde se její tři sbory rozešly: XI. sbor, táhl dále na západ ke Gorlicím, aby zde kryl západní Halič, sbory IX. a III. se obrátily na jih, aby převzaly obranu dukelské prolákliny.

Obrana karpatských průsmyků od lupkowského až k užockému, připadla v rámci 3. armády útvarům převzatým od 2. armády. Skupina polního podmaršálka Karga, ustoupivší od Turky, obsadila průsmyk užocký, skupina polního podmaršálka Krautwalda dostala se do Cisny. VII. sbor, jenž měl zajišťovati naložení 2. armády k přepravě do Pruského Slezska, ustoupil, zhostiv se tohoto úkolu za několika-denních bojů, na průsmyk lupkowský.

Severně od Visly pokračoval postup Rusů jen pomalu. Tím nabyla 4. rakousko-uherská armáda u Krakova dosti času, aby se postavila hotově k bočnímu výpadu na sever: XIV. sbor vpravo, VI. sbor vlevo, dvě divise v záloze. Ochranu úplně nekrytého pravého boku poskytl sbor polního podmaršálka Křitka, totiž XVII., jenž měl obsaditi čáru Krakov — Myślenice, až bude opevněna.

Také před frontou armády Danklovy a armády Woyrschovy objevili

se Rusové teprve 12. listopadu, a to jen se slabšími silami. Jednak Němci zadrželi postup Rusů v Polsce důkladným rozkotáním příchodových komunikací, jednak šlo Rusům o to, aby mohutnou ofensivu svých armád připravili co nejpečlivěji.

9. a 4. armáda měly provést útok proti armádě Danklově a Woyrschově, 5., 2. a 1. armáda útok proti Hindenburgovi.

Mezitím však přešel *Hindenburg* sám s 9. německou armádou Mackensenovou od severu k ofensivě. Již 11. listopadu vyrazila 9. německá armáda přepravená, jak víme, po železnici na sever, z prostoru mezi řekou Wartou a městem Toruní. Za stálých bojů dosáhla 14. listopadu řeky Bzury. Její úspěšný postup proti předvoji ruské 1. armády (V. sibiřský a VI. sibiřský sbor) přinutil Rusy k tomu, aby přesunuli na své pravé křídlo i části 2. armády a zřekli se zde další ofensivy.

Veškeré boje v tomto prostoru, jež shrnujeme pod názvem „bitvy u Kutna“, poskytly Němcům nejen značného morálního posílení, nýbrž i bohaté kořisti.

2. Boje u Krakova severně od Visly. Zabíjení první bitvy u Lodže.

Čtyři velké ruské armády, 2., 5., 4. a 9. byly v první polovině listopadu v Ruském Polsku na postupu na západ na frontu Koło — Częstochowa — Oświęcim s úkolem, aby zatlačily a prolomily slezskou frontu spojenců. Nejsevernější armádě, t. j. 2., doprovázené v pravém boku již částmi 1. ruské armády *Rennenkampfovy*, přesunutými sem z Východního Pruska přes Varšavu, připadla při tom úloha, aby obchvátla levé křídlo této fronty, 5. a 4. armádě úloha vlastního průlomu po obou stranách u Częstochowé, a konečně 9. armádě úloha postupovati na Krakov.

Seskupení ruských armád k útoku na frontu Krakov — Częstochowa — Wieluň začíná 15. listopadu.

Když Rusové při tomto postupu zjistili, že Němci s velikými silami zahájili ofensivu, směřující z prostoru Toruně na Plock a na Kutno — první srážky odehrály se u Włocławku — byli, jak o tom shora již byla zmínka, přinuceni k tomu, aby zesílili své pravé křídlo.

Pro stále se zvětšující nápor německý dali konečně odbočit na sever celé 2. armádě i části 5. armády. Tyto síly měly částem 1. ruské armády z Varšavy vytrhnuvším a Mackensenem již značně stísně-

ným přinést úlevu, z kterýchžto operací se vyvinula 1. bitva u Lodže. Tím nastala zase na straně spojeneckých armád nutnost ulehčiti německé armádě Mackensenově její nesnadnou situaci. Rakousko-uherské vrchní velitelství nařídilo proto 4. rakousko-uherské armádě arcivévody Josefa Ferdinanda, aby vyrazila s překvapením z pevnostního pásma Krakova. Tento výpad uskutečnil se 16. listopadu ráno, a to s pravou křídelní skupinou, t. j. XIV. sborem polního podmaršálka Rotha, směrem na Proszowice a s levou křídelní skupinou, t. j. VI. sborem polního podmaršálka Arze, směrem na Słomniki.

Jakmile by se počal útok 4. armády pocítovati, měla i 1. rakousko-uherská armáda, jež sousedila severně v tupém úhlu se 4. armádou, zahájit od jižního křídla postup, t. j. s počátku s X. sborem směrem na Miechów a později i s V. sborem směrem na Wolbrom.

Avšak tohoto dne došlo jen k zahajovacím bojům. Výpad 4. armády zadržely různé nahodilé překážky a postup 1. armády se bral pro obtížný terén kupředu jen zvolna. Dne 17. listopadu pokračuje 4. armáda v svém postupu, při čemž XVII. sbor měl následovati za pravým křídelním sborem směrem na Nowe Brzesko.

Na severním křídle spojenecké fronty nařídil generál pěchoty Woyrsch 2. rakousko-uherské armádě, aby rovněž přešla k útoku, zatím co hlavní část Woyrschovy skupiny armád a severní křídlo 1. armády bojovaly v obraně. Jižní křídlo této armády se připojilo k útoku 4. armády. Útok 4. rakousko-uherské armády sám dostal se však jen málo kupředu.

Ani útok provedený 17. listopadu proti 9. a 4. ruské armádě nepokročil vpřed. 2. armáda se totiž měla snažit o obchvácení ruského severního křídla u Noworadomska, mezitím co jižní křídlo Woyrschovy skupiny armád a severní křídlo 1. armády postupem od Żarků přes Szczekociny měly ruskou frontu prolomit a vnitřní křídla 1. a 4. armády se měla zmocniti lomného bodu Skały. Pravé křídlo 4. armády konečně mělo provést výpad přes Proszowice — dosti to komplikovaný manévr, v čemž také lze hledati asi jednu ze složek neúspěchu.

Též u Krakova se nedostavily očekávané úspěchy přesto, že zde velitel pevnosti, polní podmaršálek Kuk, vrhl do boje ne nepatrné síly

a že dal zasáhnout do bojů i 114 hrubým dělům na říčce Szreniawě, severovýchodně od Krakova.

Dne 19. listopadu vyvrcholuje bitva u Krakova — Czystochowé v mohutné zápolení, jež však znovu nepřináší rozhodnutí. Celkové vyhlídky spojenců ovšem nebyly nepříznivé, a to tím spíše, že německá 9. armáda u Łowicze a Łodže byla na vítězném postupu proti ruskému pravému křídlu, t. j. proti 2. a částečně i 5. armádě. Ruské síly byly zde německými již silně obklíčeny. Všeobecná situace vyžadovala tudíž od spojenců pokračování v útočné akci u Krakova, a to zejména proto, aby bylo zabráněno odeslání ruských posil od jižních armád do bojů u Łodže.

Spěch v rozhodnutí bitvy krakovské byl však i proto na místě, že ruská 8. armáda byla již na postupu proti hřebenu Karpat a že se mimo to podle všech příznaků na Dunajci soustředila 3. ruská armáda, určená patrně k postupu na západ, což mohlo působit na situaci u Krakova velice nepříjemně.

Dne 20. listopadu přikročil proto arcivévoda Josef Ferdinand ještě jednou se XVII., XIV. a VI. sborem k útoku. V tří denním boji byli konečně Rusové zatlačeni zpět přes nížinu potoka Szreniawy.

Téhož dne stala se i armáda Böhma-Ermolibo — dopravená mezitím na místo potřeby vozy a automobily — úplnou. Útok této armády se přiblížil už k Noworadomsku, avšak ruský protiútok odrazil již zase příštího dne spojence na severním křídle. I Woyrsch a 1. armáda přešli v obranu.

Zatím přesunulo již ruské vrchní velitelství značné síly s jižního břehu Visly na její severní břeh, aby těmito silami vpadlo v úplně nekrytý pravý bok 4. rakousko-uherské armády Josefa Ferdinanda. Této operaci nemohl rakousko-uherský XI. sbor generála Ljubičiče, jediná to ještě volná skupina v západní Haliči, nikterak zabránit.

A tak nezbylo pro 4. armádu nic jiného, než aby upustila od dalších bojů a ustoupila blíže ke Krakovu. (Situace 21. listopadu večer je podrobněji naznačena na náčrtu 4.)

Tím se ovšem zhroutil velký pokus o poskytnutí úlevy, jenž přiměl frontu czystochowsko-krakovskou k útoku v zájmu těžce zápasícího Hindenburga.

Armády spojenců v prostoru Wieluń — Czystochowa — Krakov přestaly nyní až do konce listopadu na pouhé obraně. Bylo třeba

získati času, až německé posily Hindenburgem přislíbené budou na místě.

Na severním křídle spojenecké fronty zatočila mezitím armáda Mackensenova po odmrštění předvoje 1. ruské armády zpět k Varšavě svým levým křídlem na jih, aby ve smyslu direktiv Hindenburgových — podobně jako tomu bylo u Tannenbergu — obklíčila ruské síly (2. a 5. armádu), které se u Łodže střetly se středem a s pravým křídlem vlastních sil. V případě úspěchu měla armáda Mackensenova pokračovat v ofenzivě směrem jižním do týlu ruských armád, bojujících na frontě Czystochowa — Krakov. Operace Mackensenova se vyvíjela s počátku velmi příznivě.

3. Boje u Krakova jižně od Visly.

Polní podmaršálek Ljubičič, jenž měl za úkol, aby kryl se svým XI. sborem západní Halič, dorazil do prostoru Grybów — Nowy Sącz, když ho došel rozkaz přesunouti se na sever k silnici Tarnów — Bochnia. Z tohoto prostoru měl se jednak postavit proti postupu ruských sil přes řeku Dunajec na západ, jednak zabránit ruskému pokusu překročit Vislu s jižního břehu na severní blízko ústí Dunajce.

Mezitím co velitel 3. ruské armády, generál Dimitrijevič, svému XXI. sboru skutečně přikázal úlohu právě zmíněnou, totiž aby překročil Vislu a pak na severním břehu této řeky zasáhl do bitvy u Krakova, soustředily se hlavní síly 3. ruské armády v prostoru u Tarnowa s patrným úmyslem, postavit se proti skupině Ljubičičově, přibližující se přes Brzesko. Úloha této skupiny se takto stávala stále těžší. Jejím odchodem na sever uvolnil se prostor u Nowého Sącze, do něhož hned vniklo početné ruské jezdecké armády Dimitrijevy. Tím bylo spojení vzad jak u skupiny Ljubičičovy, tak částečně i u 4. rakousko-uherské armády ohroženo. Rakousko-uherské vrchní velitelství zacpalo ovšem onu mezeru u Nowého Sącze tím, že do ní poslalo jezdecké, jakož i některé oddíly pěchoty. Ale XI. sboru samému se nepodařilo, aby ruskému XXI. sboru znemožnil přechod přes Vislu po obou stranách ústí řeky Dunajce. Dne 26. listopadu postupuje tento ruský sbor již společně s X. ruským sbo-

rem na levém břehu Visly, při čemž oba sbory zajaly značný počet rakousko-uherských vojáků.

Část skupiny Ljubičičovy přešla ovšem přes Vislu, ale byla Rusy donucena k návratu.

Skupina Ljubičičova byla sama u Nowého Brzeska napadena silnými ruskými silami a musila být vzata zpět do prostoru jižně od Bochnie.

Útok ruského XXI. sboru vedený proti pravému boku 4. rakousko-uherské armády přivedl konečně obrat v bitvě u Krakova ve prospěch Rusů.

4. rakousko-uherská armáda musila ustoupit ke Krakovu. Také u 1. armády přinesl tento den značný neúspěch. Nepodařilo se jí totiž zmocnit se důležitého opěrného bodu, výšiny u Skały. Tím zmizely pro rakousko-uherská vojska veškeré vyhlídky na úspěšné ukončení bitvy severovýchodně a východně od Krakova.

Ale i všeobecná situace rakousko-uherských vojsk vyvinula se tou dobou velice nepříznivě. Rusové totiž mezitím zatlačili s hřebenu Karpat jejich obhájce a stáli znovu — tentokrát u Humenného — na Slovensku a to ještě blíže uherské nížině než při svém prvním vpádu.

4. Druhý ruský vpád na Slovensko.

Když se 3. rakousko-uherská armáda v polovici listopadu usadila na průsmycích karpatských, musilo se její pravé křídlo brzy bránit proti útokům ruské 8. armády, vedeným na průsmyk užocký (*skupinu polního podmaršálka Karga*), na přechod u Cisny (*skupinu polního podmaršálka Krautwalda*), jakož i na průsmyk lupkowský (*skupinu polního podmaršálka Faila-Griesslera*, již tvořil VII. sbor).

Obrana Karpat, poněvadž pohoří nebylo možno obsadit souvisle, mohla být prováděna jen místními protiútoky, což energického útočníka třeba leckde zadrželo, jeho postupu však trvale zabránit nemohlo.

Jak skupina Kargova na průsmyku užockém, tak i skupina Krautwaldova na přechodu cisenském pokusily se o takové protiútoky, musily však obě ustoupit s hřebenu do údolí Uhu a Ciroky. I VII. sbor, napadený 15. listopadu v své posici na průsmyku lupkowském,

se nemohl udržeti přesto, že byl z prostoru dukelské prolákliny podepřen částmi III. sboru.

Jen IX. sbor, totiž levé křídlo 3. armády, zůstal dosud Rusy neobtěžován. S tímto sborem a s částmi III. sboru vtrhl generál pěchoty Borojevič na východ. Útok pokročil však jen o málo. Mezitím skupina Krautwaldova byla nucena ustupovati v údolí Ciroky dále. Dne 23. listopadu stáhla se až na výšiny jihozápadně od Humenného, což mělo pro VII. a III. sbor za následek, že musily oba ustoupit s hřebenu Karpat.

Vzhledem k této situaci upustil IX. sbor od dalších útoků a vrátil se do svých dřívějších posic.

Situace obhájců Karpat se stala těmito událostmi ještě svízelnější.

5. Přeskupení rakousko-uherských sil u Krakova. Ukončení první bitvy u Łódže.

Ohrožení pravého boku 4. rakousko-uherské armády znemožnilo její další pohyb severně od Krakova. Též bylo nutno uzavřít mezeru jižně od Visly.

Mezitím co skupina polního podmaršálka Ljubičiče dostala rozkaz, aby ustoupila na západ, aniž by se vystavila neúspěchu, stáhla 4. armáda, již byla právě uvedená skupina podřízena, své ohrožené pravé křídlo zpět od říčky Szreniawy. XIV. sbor této armády ještě s jednou zeměbraneckou divísi a s jednou divísi německou, pod velením polního podmaršálka Rotha, měl se přesunouti do prostoru jiho-východně od Krakova a vyraziti z něho s překvapením.

1. armáda, do jejíhož svazu vstoupil nyní i VI. sbor 4. armády, jakož i posádka pevnosti Krakova samé, která se svou severo-východní frontou v šířce 20 km tvořila spojení mezi 1. a 4. armádou, měly i nadále zůstat v obraně.

Skupina armád generála pěchoty Woyrsche měla ofensivním výpadem znemožňovat přesuny ruských sil na sever.

Mezitím vybojovala si skupina Ljubičičova další ústup na pravé křídlo znovu utvořené fronty. Skupina polního podmaršálka Nagye, složená ze dvou jezdeckých divísi zeměbrany, zabránila západně

od Limanowé ruskému jezdeckému sboru výpad do pravého boku Ljubičičova.

U 1. armády, t. j. u sborů X., V. a I., jakož i dále u skupiny Tschurtschenthalerovy, mezitím doplněné na XVIII. sbor, a u II. sboru se vojsko zakopalo. A tak mohla zde býti později část sil uvolněna a vytažena z fronty. VI. sbor 1. armády přišel jako armádní záloha za pravé křídlo.

Rusové se chovali proti I. armádě až do 1. prosince nečinně.

Mezitím musila 9. německá armáda po značných počátečních úspěších u Łodže uvolniti před hlavními silami 1. ruské armády, vytrhnuvšími z Varšavy na bojiště, kruh tvořící se kolem 2. a 5. ruské armády. Levé křídlo této armády (7 pěších divisí a 2 jezdecké divise) bylo totiž hlavními silami 1. ruské armády (Rennenkampfovy) od severovýchodu obchváčeno a tak donuceno, vybojovati si samo svobodu týlu za značných ztrát průlomovou bitvou u Brzezín. Všeobecný ústup Mackensenovy armády byl následek těchto bojů. Její jižní křídlo ustoupilo až do prostoru severně od Sieradze a západně od Szczerkowa, její severní křídlo pak do prostoru mezi Łowiczí a Kutnem. Rakousko-uherský jezdecký sbor Hauerův, zasazený společně s jednou německou brigádou k útoku na jižním křídle, nemohl zde způsobiti příznivý obrat. Přesuny ruských sil, jež bylo lze pozorovati v té době před frontou Woyrschovy skupiny armád směrem na sever, vynutily si přeskupení této skupiny k utvoření silného levého křídla.

Přesto, že byla 1. ruská armáda na krajním severním křídle donucena 29. listopadu k ústupu na Łowicz, pokračovaly mezitím přes ruská 2. a 5. armáda ve všeobecném postupu.

Jižní křídlo ruské 5. armády střetlo se 29. listopadu u Szczerkowa se skupinou Hauerovou a donutilo ji k ústupu.

Patrně v úmyslu, aby zabránili přesunutí posil k německé 9. armádě, vypadli Rusové dne 30. listopadu ještě jednou proti jižnímu křídlu Woyrschovy skupiny armád a proti 1. rakousko-uherské armádě; nedosáhli však tímto útokem většího úspěchu.

Jinak přechází nyní bitva u Krakova do stadia zákopové války. Obě válčící strany poznaly, že rozhodnutí může býti dobyto jen na křídlech, což vedlo jednak na jihu k bitvám u Lapanowa — Limanowé, jednak na severu k druhé bitvě u Łodže.

6. Pokračování ruského vpádu na Slovensko.

Mezitím co bylo provedeno u Krakova přeskupení rakousko-uherských sil, došlo v Karpatech k dalšímu útoku 8. ruské armády proti 3. rakousko-uherské armádě. Zejména musily sbory III. a VII. — tento poslední sbor nyní pod velením arcivévody Josefa — dne 27. a 28. listopadu podstoupiti těžké boje

Bojová hodnota 3. armády utrpěla značně ztrátami na bojištích, zmrznutím a nemocemi. Proto byla Boroevičem rozsáhlá fronta VII. a III. sboru upravena tím způsobem, že pravé křídlo bylo staženo zpět do připravené posice mezi řekami Laborcem a Ondavou.

U východních skupin 3. armády byl učiněn pokus, ulehčiti vždy situaci více ohrožené skupiny aktivním zasažením skupiny méně ohrožené. Avšak pohoří, veliké prostory, zima a vysoký sníh znesnadňovaly takové podniky. Jižně od Humenného stála skupina Krautwaldova, těžce tísněná ruským XXIV. sborem. Aby této skupině ulevila, zanechala skupina polního podmaršálka Karga na průsmyku užočkém jen jednu brigádu a vytrhla s ostatními silami na západ proti boku a týlu ruského útočníka. I skupina Krautwaldova zahajuje znovu postup na Humenné, takže toto město bylo dne 28. listopadu rakousko-uherským vojskem znova dobyto.

Jak příznivý obrat nastal v bojích na východním křídle armády Boroevičovy, tak nepříznivě vyvinuly se události na jejím západním křídle, kde silně poškozený IX. sbor byl donucen ustoupiti před ruským útokem co nejrychleji k Bardiovu. Ale ani tam se nemohl udržeti a musil přes pomocný výpad, o který se pokusil III. a VII. rakousko-uherský sbor do prostoru u Bardiova, ustoupiti ještě dále na jih.

Úspěchy východního křídla, kde Rusové před skupinou Krautwaldovou a Czermakovou (dosavadní skupinou Kargovou) ustoupili až na hřeben Karpat, nevyvážily těžkou situaci u Bardiova. Zde sestupovali Rusové vítězně k uherské nížině. S rakousko-uherské strany konaly se již přípravy, aby 3. armáda byla vzata zpět ještě dále na jih až do prostoru u Prešova, když Rusové 1. prosincem najednou neočekávaně zanechali dalších útoků. Patrně i oni byli silně vyčerpáni a potřebovali odpočinku.

7. Bitva u Lapanowa — Limanowé.

(Viz náčrt 5.)

Skupina polního podmaršálka Rotha (XIV. sbor, jedna rakouská zeměbranecká divise a jedna německá divise pod velením generála poručíka Bessera) byla určena, jak už uvedeno, k tomu, aby ruské útočné armádě výpadem na Bochniu zasáhla v bok. Tento výpad měly síly Rothovy provést v prvních dnech měsíce prosince. *Skupina polního podmaršálka Ljubičiče* se měla k tomuto útoku přidružit později.

Třetí a čtvrtý prosinec přináší zahajovací boje na potoku Stradomce (jižní přítok řeky Raby) v prostoru u Lapanowa, v kterýchžto bojích Rusové ustoupili na své hlavní posice. Od 5. prosince počínajíc došlo zde k tuhým bojům.

Mezitím se začal jasně projevovat i ruský operační úmysl, vpadnouti totiž rakousko-uherskému bočnímu útoku v bok, a to z prostoru u Nowého Sącze. Rothova skupina zůstala však v následujících dnech v útoku, při čemž její ohrožené pravé křídlo bylo podepřeno částmi skupiny *Ljubičičovy*, jež je na postupu. Ale v prostoru u Nowého Sącze stál již v té době pohotově k útoku VIII. ruský sbor, poslaný sem Brusilovem v bok a tyl polního podmaršálka Rotha.

Postupně vzrůstající bitva u Lapanowa, Limanowé a Nowého Sącze zdála se míti již pro obě bojující strany tak dalekosáhlý význam, že poněmáhle byla do bojů zapletena skoro celá 4. a 3. rakousko-uherská armáda, jakož i převážná většina ruské 3. a 8. armády. Síly obou stran se přesunuly jako navzájem přitaženy do uvedeného prostoru, při čemž oba protivníci zápasí o to, aby jeden obchvátí a obklíčí síly druhého.

Rakousko-uherské vrchní velitelství nařídí proto *armádě Boroevičově*, aby ofensivou přes Karpaty směrem na sever ulehčila 4. armádě situaci. Úspěchy *skupiny Czermakovy*, jichž tato skupina mezitím dobyla na užockém průsmyku, dovolují, aby odtamtud byla vytažena polovice divise pod velením generálmajora Nagye a drahou dopravena na západní křídlo 3. armády, které nabylo takového významu.

Podobně byla kombinovaná honvédská divise generálmajora Kronhabera vyňata ze svazu skupiny Krautwaldovy a drahou dopravena do prostoru západně od Bardiova, kde společně se skupinou generálmajora Nagye vstoupila pod velení polního podmaršálka Szurmeye.

Ale veškerá tato opatření, směřující k ulehčení situace 4. armády, bylo možno provést teprve v několika dnech. VIII. ruský sbor společně s početným jezdeckem postupoval však již hrozivě přes Nowy Sącz a Stary Sącz proti jižnímu boku 4. rakousko-uherské armády. Aby byl tento postup zabrzděn, byly pod velením generálmajora Herbersteina u Limanowé rychle soustředěny tři jezdecké divise a oddíly rakouské domobrany a postaveny v pohotovosti k útoku východně od zmíněné osady.

Jedna rakousko-uherská zeměbranecká divise byla postavena za tuto skupinu, části polské legie střežily její pravý bok.

Veškeré tyto síly a ještě dvě přisunuté rakousko-uherské divise byly podřízeny velení dosavadního velitele VI. sboru, *polního podmaršálka Arze*.

Již dne 8. prosince došlo k silnému ruskému náporu na rychle vybudované pevnostní posice Arzovy skupiny. Situace *útočné skupiny Rothovy*, postupující od Stradomky směrem na Bochniu, jakož i situace *obránné skupiny Arzovy* u Limanowé stala se tím velmi kritická. Obrat v situaci mohla způsobiti toliko ještě armáda Boroevičova, kdyby se jí totiž podařilo zadržeti postup 8. ruské armády a znemožnit tak její zasažení do bojů u Limanowé.

8. Ústup Rusů ze Slovenska.

Již první dny bojů 3. armády *Boroevičovy*, útočící na celé své frontě, přinesly značné úspěchy. 8. prosince vyklidili Rusové Bardiov, proti němuž postupovalo koncentricky levé křídlo 3. armády. I před středem 3. armády a před skupinou Krautwaldovou byl odpor ruský mírný a neměl patrně jiného účelu, než aby kryl přesun ruského XXIV. sboru s hřebenu Karpat do prostoru u Grybowa k zasažení do bojů u Limanowé. (Povšechná situace dne 8. prosince večer je zakreslena v náčrtu 5.)

Dne 9. prosince obrátilo se krajní západní křídlo Boroevičovy

armády, t. j. skupina polního podmaršálka Szurmaye, podle rozkazu na severozápad, aby dosáhlo prostoru u Nowého Sącze. Postupují: IX. sbor na Grybów a na Gorlice, III. sbor na Żmigród, VII. sbor přes dukelskou depresi a skupina Krautwaldova přes Medzilaborce na průsmyk Ľupkowský.

Skupině polního podmaršálka Szurmaye se skutečně podařilo obsadit do 12. prosince po menších srážkách Nowy Sącz. IX. sbor donutil ruský XXIV. sbor, pochodující na západ, k rozvinutí na jih a dostal se 12. prosince dále za Gorlice. III. sbor dobyl toho dne cíle, který mu byl určen, totiž Żmigród. VII. sbor — arcivévody Josefa — dosáhl po těžkých bojích 12. prosince Dukly. Konečně i *skupina Krautwaldova* překročila po dobytí Medzilaborce hřeben Karpat. Tím bylo Slovensko až na průsmyk užocký znovu Rusů prosto. Na tomto průsmyku musila dokonce *skupina plukovníka Czermaka*, jež pro přílišnou vzdálenost od 3. armády byla podřízena armádní skupině Pflanzerově-Baltinově, ustoupiti do údolí řeky Uhu. U Limanové samé se vyvinula situace tak, že tam Rusové pod tlakem skupiny Szurmayovy v jejich bok a týl zahájili ústup.

9. Krise a ukončení bitvy u Lapanowa — Limanové.

Mezi 9. a 12. prosincem musila 4. armáda podstoupit těžké boje. Dne 9. prosince měla, jak již rozvedeno, vésti útok směrem na Bochniu přesto, že jižní její křídlo bylo VIII. ruským sborem s boku velice ohroženo. I ruské síly stojící proti 4. armádě byly mezitím zesíleny, a to posilami přivolanými přes Vislu, čemuž posádka karkovská přes několik výpadů nebyla s to zameziti.

Když oddíly 4. armády dobyly výšiny Kobyly, dosáhla bitva dne 10. prosince svého vrcholu.

Téhož dne započal velký ruský protiútok, jenž směřoval k tomu, aby prolomil střed 4. rakousko-uherské armády, stojící před Stradomkou, a zároveň zatlačil její pravé křídlo.

Ruský pokus o průlom, provedený s překvapením, se setkal s úspěchem. Rakousko-uherský XIV. sbor musil ustoupiti přes Stradomku. Zároveň přešel boční útok skupiny Rothovy v zoufalou obrannou bitvu. Také *armádní skupina Arzova* byla 10. prosince na celé frontě prudce napadena a opěšalým *husarům Herbersteinovým* po-

dařilo se jen s námahou téhož dne a dne příštího udržeti své posice.

Situace dospěla tak k tomu, že musilo býti rakousko-uherským vrchním velitelstvím nasazeno vše, aby jižní křídlo 4. armády nebylo Rusy obchváčeno. Neboť padla-li Limanowa, nastávalo ihned i neodvratné nebezpečí, že by byla fronta 4. armády od jihu povalena.

Nové posily, které rakousko-uherské vrchní velitelství poukázalo 4. armádě od 1. armády, totiž XVIII. sbor polního podmaršálka Tschurtschenthalera, nemohly ještě dlouho býti na místě. Zrovna tak ofensiva armády Borojevičovy, shora již vylíčená, nemohla ještě působiti k ulehčení situace 4. armády. Tak byla 4. armáda donucena opevnit svá postavení a spokojiti se obranou.

4. armáda takto ovšem utrpěla značný neúspěch, byvši odražena jak přes Stradomku, tak i s výšiny Kobyly. Zato se však průlom Rusů na Stradomce nepodařil úplně; také jejich obchvatní operace u Limanové neměla úspěchu.

Zde na pravém křídle bitvy snaží se rakousko-uherské vrchní velitelství nyní ještě jednou o rozhodnutí. Toto rozhodnutí měla, jak již uvedeno, způsobiti armáda Borojevičova.

Pro přehled posledních událostí u této armády shrňme je krátce ještě jednou:

Postup 3. rakousko-uherské armády přes hřeben Karpat, pokračující od 9. prosince, dospěl 12. prosince až před samou ves Duklu a až na průsmyk Ľupkowský; Żmigród a Gorlic bylo dobyt. Zatím co Borojevič se svým pravým křídlem zatlačil XII. a XXIV. sbor Brusilovovy armády směrem na severovýchod a se svým levým křídlem, skupinou Szurmayovou, vypadl na sever a dobyl Nowého Sącze, měly operace u Limanové, jež by přivedly ruský VIII. sbor mezi dvě fronty, za následek, že Rusové zde zahájili ústup. Ustoupili za Dunajec, kterýmžto manévrem se také vyhnuli obchvatu, hrozícímu jim z jihu.

Tímto ústupem dostaly se i sousední linie Rusů v pohyb. Spojenci zahájili pronásledování ihned.

Ještě téhož dne dorazilo pravé křídlo spojeneckých armád až na Dunajec. U Nowého Sącze uzavřela se dne 12. prosince mezer, která se utvořila mezi 3. a 4. rakousko-uherskou armádou. *Skupina Arzova* pozorovala totiž ráno pohyb Rusů nazad a přešla hned na celé frontě k útoku. Zahajující ústup před 4. armádou stupňo-

vitě od levého křídla, dali se Rusové dne 13. prosince v pohyb i před skupinou Rothovou. Dne 14. prosince následoval jejich střed, při čemž ruský XXI. sbor kryl tento ústup u Rajbrotu severně od Limanowé.

Naposled ustoupilo ruské pravé křídlo, opřené dosud o Vislu u Niepolomic, před *skupinou polního podmaršálka Ljubičiče a polního podmaršálka Křitka*.

4. armáda následovala nyní na celé frontě.

Ale i *armáda Borojevičova* postoupila mezitím dále na sever. Skupina Szurmayova dostala se až blízko k Zakliczynu, IX. sbor protáhl Gorlicemi, III. sbor pronásledoval ustupující ruské síly až jižně od Jasla, VII. sbor je pronásledoval až přes Krosno a konečně postoupila skupina Krautwaldova až k Lisku a k Sanoku. Dne 15. prosince zahájili Rusové ústup i v Ruském Polsku, jak bude v následující kapitole rozvedeno.

10. Druhá bitva u Łódže a boje jižně od tohoto města.

Také na severním křídle velké fronty haličsko-polské docházelo v první polovici měsíce prosince k bojům mezi spojenci a Rusy se střídavým štěstím. Stejnou dobou, když zahájili spojenci ofensivu v západní Haliči, přikročil i *Hindenburg* k novému útoku, postupuje pravým křídlem své armády na Łódž a levým křídlem podél Visly. U Łódže kladla 2. ruská armáda společně s 5. ruskou armádou v prvních dnech prosince německému postupu značný odpor. Do 8. prosince byl však tento odpor Němci zlomen a Łódž znovu dobyta. Tyto boje bývají shrnovány v pojmenování druhé bitvy u Łódže. Aby se německé 9. armádě při zmíněném postupu dostalo podpory, a aby byl zároveň její jižní bok kryt, byla *Woyrschova skupina armád* od rakousko-uherského vrchního velitelství vyzvána, aby 2. rakousko-uherskou armádu uvedla v pohyb směrem na Piotrków.

Provádějíc tento rozkaz přesunulo 2. armádní velitelství jednu německou záložní brigádu a 31. pěší divisi IV. rakousko-uherského sboru za velení polního podmaršálka Lüttendorfa nejdříve na sever. Poté se tato útočná skupina, k níž se připojily i 32. pěší divise a jezdecký sbor Hauerův, dala 2. prosince z prostoru u Szczercowa v pohyb na východ. Ještě téhož dne dorazila do Bełchatowa.

Prostor Bełchatów — Piotrków nabyl mezitím důležitosti tou okolností, že byly hlášeny za ruskou frontou značné síly, přesunující se od Noworadowska směrem na sever, t. j. na Piotrków. Byl to zejména III. kavkazský sbor, jenž byl Nikolajem Nikolajevičem přivolán, aby napravil svízelnou situaci u Łódže.

Aby zabránil zasažení tohoto sboru, rozhodl se generál jezdeckva Böhm-Ermolli dáti zatočit severnímu křídlu útočné skupiny, postupujícímu dosud na východ, aby zaujalo frontu na jih. Nařízení bylo provedeno ještě zrovna včas, neboť značné ruské síly byly už na místě. V těžkých bojích dobyli spojenci prostoru, ale vynucená zátáčka útočné skupiny na jih zůstavila východní její bok úplně volný. Proti němu přikročily jiné části III. kavkazského sboru k útoku. Těžce ohrožené skupině byla přivolána na pomoc jedna brigáda druhé armády, pak 27. divise 1. armády, jakož i jedna německá gardová divise Woyrschovy skupiny armád.

Až do té doby však, co uvedené posily budou na místě, musila se *skupina Lüttendorfova* udržet v obraně. Aby čelila obchvatnému ruskému útoku, ohnulo její křídlo, na jih otočené, svou krajní část fronty na východ a zachytilo tak boční útok Rusů. Tím byla krize překonána, a to tím spíše, že se 27. divise již Bełchatowu přiblížila.

Mezitím zahájili Rusové ústup i před 9. *německou armádou*. Ale brzy postavili se proti jižnímu křídlu této armády k opětovnému odporu. Tím nastala pro společné vedení spojenců nutnost, aby bylo zabráněno přesunutí ruských sil bojujících s 2. rakousko-uherskou armádou na sever proti Hindenburgovi. V útoku na Piotrków bylo proto znovu pokračováno. Zatím vstupovala skoro celá 2. *rakousko-uherská armáda* v boje u Bełchatowa.

Ale právě když útok na Piotrków měl býti inscenován, hlásili dne 14. prosince letci ústupové pohyby Rusů z prostoru u Piotrkowa a Noworadowska na východ. Na severní části společné rakousko-uhersko-německé fronty porazilo levé křídlo 9. německé armády dne 13. prosince Rusy v prostoru mezi Bzurou a Vislou.

Jelikož i na jižním křídle spojených armád rozhodnutí v bojích u Lapanowa — Limanowé bylo pro Rusy nepříznivé, a jelikož mimoto i armáda Borojevičova vyrazila již z Karpat a ohrožovala ruské spojení, rozhodlo se nyní ruské vrchní velitelství zahájit ústup na celé frontě.

11. Všeobecný ústup Rusů.

Dne 15. prosince jsou Rusové na ústupu na všech liniích — u Dukly, Grybowa, Krakova, u Częstochowé a Piotrkowa, jakož i u Łowicze.

Pronásledování bylo spojenými armádami zahájeno téhož dne, ale Rusové dovedli tomuto pronásledování mistrovsky uniknouti. Odpor jejich zadních vojáků a velký počet zničených mostů, jakož i celkový špatný stav komunikací ztížily pronásledování. Přesto se *armáda Böhma-Ermolliho* zmocnila již 16. prosince Piotrkowa; *Woyrschova skupina armád* dorazila 16. a 17. prosince na Pilicu, při čemž bylo útokem dobyto předmostí u Przedborze, obsazeného ruskými zadními voji. 1. *rakousko-uherská armáda*, k níž byly přiřčeny různé svazy domobranecké posádky krakovské, nenašla na Szreniawě odporu a dosáhla 17. prosince levým svým křídlem prostoru západně od města Jędrzejowa, linie potůčku Nidzice, středem a pravým svým křídlem říčky Nidy. 4. *rakousko-uherská armáda* dorazila tohoto dne na dolní Dunajec. Za touto řekou, jakož i za řekami Nidou a Pilicí postavili se však Rusové, kteří ustupovali v naprostém pořádku, k novému odporu.

Sborům 3. *rakousko-uherské armády* se podařilo do dne 17. prosince postoupit za častých bojů až do prostoru jižně od Tarnowa a dále za Jasło a Krosno. Zato musila se téhož dne *skupina Krautwaldova* po nepodařeném výpadu na Lisko vyhnouti na jih.

V rámci celkových operací spojených armád splnila tak 3. armáda svůj úkol. Zabránila totiž svým ofensivním postupem tomu, aby od jižního ruského křídla byly přesunuty ještě větší síly proti Hindenburgovi. Obrana Karpat rakousko-uherskými vojsky, vyrostlá z malých počátků, stávala se stále podstatnější složkou na ruském bojišti. I Rusové plně poznali důležitost karpatské hráze pro další tažení. Jen pevné její držení mohlo ruskému velitelství zaručit trvalé zajištění rozhodujících operací v Ruském Polsku od jihu.

Výsledek dosavadního tažení haličsko-polského byl ten, že se zastavila vítězná ofensiva Rusů, jež pronikla jednak přes hřebeny Karpat až těsně k uherské nížině, jednak až před Krakov a blízko k hranicím Pruského Slezska.

12. Poslední boje r. 1914 v Karpatech a v Haliči.

Již v době, když se bitva u Limanowé-Lapanowa chýlila ke konci, a 3. rakousko-uherská armáda Borojevičova postupovala přes západní hřebeny Karpat poloninských do kotliny u Krosna, zvětšil se značně ruský tlak proti východním Karpatům. Byl to začátek velké protiofensivy, kterou připravilo ruské vrchní vedení proti rakousko-uherskému pravému křídlu. V nezlomné síle vůle zesílil ruský vojevůdce Nikolaj Nikolajevič 3. a zejména 8. armádu částmi obléhací armády od Přemyšlu, nařídil jim, aby stůj co stůj zabránily rakousko-uherskému postupu na uvedenou pevnost a na Lvov. Týž rozkaz dostaly i oba ruské sbory, stojící v Karpatech od užockého průsmyku na východ.

Mezitím co se dne 17. prosince zdálo, že tohoto dne na celé frontě v Polsku a v západní Haliči přecházejí boje v zákopovou válku, musil takto Pflanzler-Baltin s poměrně slabými silami čelit silnému ruskému náporu na hřeben východních Karpat.

Ruské útoky se obrátily zejména na průsmyk užocký — odtud, jak shora uvedeno, větší část rakousko-uherských sil byla přesunuta na západní křídlo 3. armády, takže slabá *skupina plukovníka Czermaka* musila ustoupiti z průsmyku do údolí řeky Uhu — dále na průsmyk verecký a bezkydský, od kterýchžto průsmyků *polní podmaršálek Hofmann* se svou skupinou byl odražen do údolí Latorice. Zde tato skupina musila rozvinout největší úsilí, aby zastavila Rusy v čáře Volovec — Verecké. Konečně přistoupili Rusové k útoku v údolí říčky Velkého Agu (Nagy Ag), kde byl postup Rusů zadržen teprve v prostoru u Volového (Ökörmezö). Průsmyky jablonický a pantyrský byly proti ruským útokům uhájeny. Mimoto se podařilo dne 25. prosince zesílené skupině Czermakově dobýti znovu průsmyku užockého. Nyní šlo na straně spojenců o to, aby obránci Karpat vydrželi v obraně tak dlouho, až posily příslibené německým vrchním vedením budou na místě.

Zatím se ani boje v západní Haliči ještě neuklidnily, neboť Rusové přešli zde z ústupu ještě jednou k útoku. Vykonali tak rozkaz vrchního velitele, shora uvedený. — Tak vzplanuly dne 18. prosince západohaličské boje náhle a neočekávaně znovu, a 21. prosince byla 3. a 8. ruská armáda v plném postupu mezi ústím Dunajce

a průsmekem lupkowským. Vojska 3. a 4. rakousko-uherské armády byla na Dunajci a v pánvi krosenské zatlačena do obrany, čímž se postup rakousko-uherských vojsk v tomto prostoru zastavil.

Mezitím co se 4. rakousko-uherské armádě podařilo čeliti na dolním Dunajci dalšímu útoku ruskému, byla armáda Borojevičova donucena k tomu, aby před dalšími ruskými útoky vyklidila pánev krosenskou a ustoupila na čáru Gorlice — karpatský hřeben jihozápadně od Žmigródu, jakož i do dukelské prolákliny.

Ale tím končily se zde ruské úspěchy, neboť opětné útoky Rusů nemohly již dobytí dalšího prostoru.

Na haličsko-polském válčišti se v této době boje na celé čáře uklidňují a přecházejí v zákopovou válku. Jak ruské armády, tak i rakousko-uherské a německé vojsko se v dosažených liniích zakopalo a v zákopech zařídilo, aby v nich mohlo přezimovat.

Situaci koncem roku 1914 ukazuje náčrt 5.

Výsledek dosavadních bojů na ruském válčišti je ten, že Rusové dobyli celé východní a střední Haliče a že vyčistili Polsko až do čáry řek Rawky a Pilice od nepřítelů, který vnikl do této země. Na jižních haličských hranicích stojí Rusové před karpatskými přechody.

Přes četné a velké úspěchy, s výsledky jak takticky tak strategicky dalekosáhlými, nepodařilo se však Rusům zvítěziti nad silami spojenců tak rozhodně, aby si otevřeli cestu jak do Vídně a do Pešti, tak i do Berlína. Obě dvě strany připravují se nyní na příští rok k pokračování ve válce.

Spojenci připravují pro rok 1915 průlom ruské fronty v západní Haliči, jak se později udál u Gorlic, a zároveň osvobození Přemyšlu výpadem přes Karpaty. S ruské strany se připravuje na jaro 1915 velká ofensiva přes Karpaty do Uher, ke které však nedošlo, jelikož německé vedení předešlo tomuto záměru vlastní svou ofensivou. Zato se však ofensiva rakousko-uherských vojsk k osvobození Přemyšlu nepodařila. Tato pevnost se musila již koncem března 1915 Rusům vzdáti.

O B S A H :

	Stránka
Předmluva	5
Úvod	7
Mobilisace	9
Poměr sil	11
Nástup	13

I. Operace v létě 1914.

1. První ofensiva rakousko-uherských armád. Boje u Krašnika a Komarowa. První bitva u Lvova	19
2. Přeskupení k druhé bitvě u Lvova	24
3. Druhá bitva u Lvova	27

II. Podzimní tažení.

1. Ústup rakousko-uherských vojsk z východní Haliče do západní Haliče. První vpád Rusů na Slovensko	31
2. Druhá ofensiva spojenců. Postup do střední Haliče a na střední tok Visly	35
3. První obležení Přemyšlu	38
4. Boje o dosažení Sanu a střední Visly	40
5. Boje jižně a jihovýchodně od Přemyšlu. Bitva u Chyrowa a Starého Samboru, jakož i boje o Stryj a Drohobycz	43
6. Pokusy rakousko-uherských vojsk o přechod přes San	45
7. Boje na středním toku Visly	46
8. Pokračování v bitvě u Chyrowa a u Starého Samboru	47
9. Protiofensiva Rusů přes San	48
10. Bitva u Ivangorodu	49
11. Konec bitvy u Chyrowa a u Starého Samboru	51
12. Boje spojenců na ústupu od střední Visly	51
13. Ústup rakousko-uherských armád ze střední Haliče do prostoru u Krakova a na hřeben Karpat	53

III. Tažení koncem roku 1914.

1. Přípravy spojenců k třetí ofensivě	57
2. Boje u Krakova severně od Visly. Zahájení první bitvy u Łódže	60

	Stránka
3. Boje u Krakova jižně od Visly	63
4. Druhý ruský vpád na Slovensko	64
5. Přeskupení rakousko-uherských sil u Krakova. Ukončení první bitvy u Łodže	65
6. Pokračování ruského vpádu na Slovensko	67
7. Bitva u Lapanowa — Limanowé	68
8. Ústup Rusů ze Slovenska	69
9. Krise a ukončení bitvy u Lapanowa — Limanowé	70
10. Druhá bitva u Łodže a boje jižně od tohoto města	72
11. Všeobecný ústup Rusů	74
12. Poslední boje r. 1914 v Karpatech a v Haliči	75

Josef Svoboda
knih.
Dol. Kounice

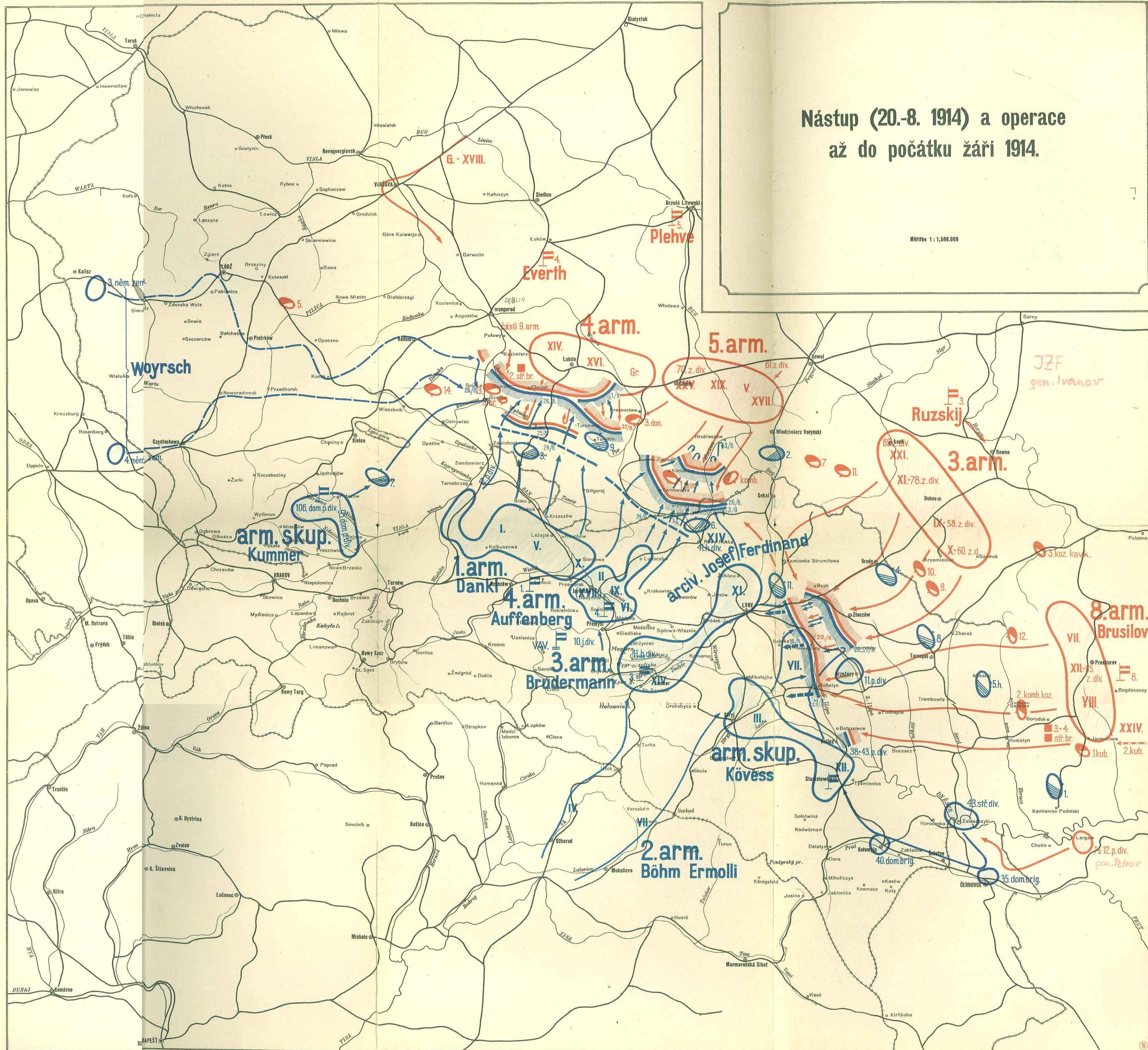
MZK-UK Brno

2611991935

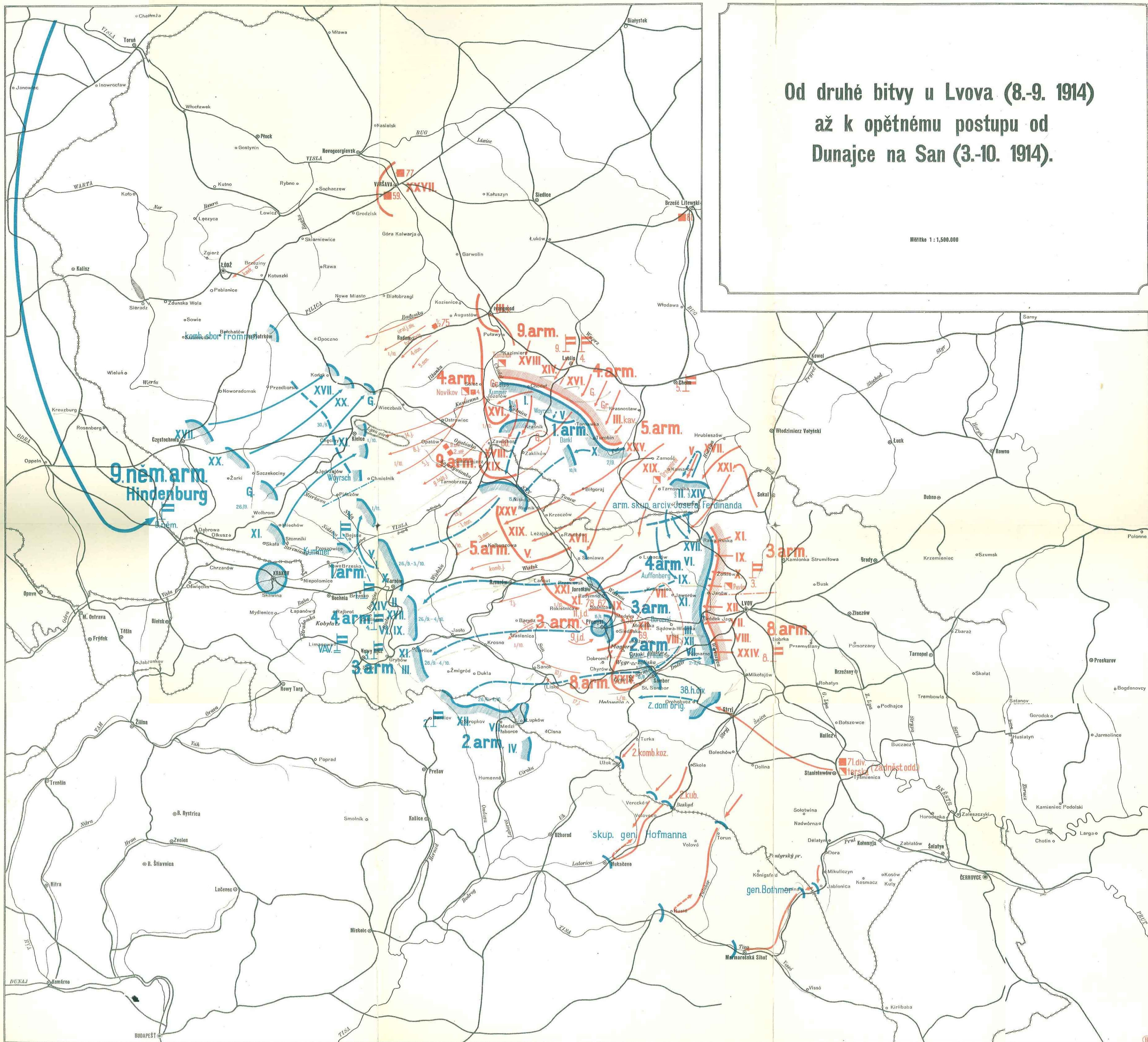
Nástup (20.-8. 1914) a operace až do počátku září 1914.

Měřítko 1 : 1,500,000

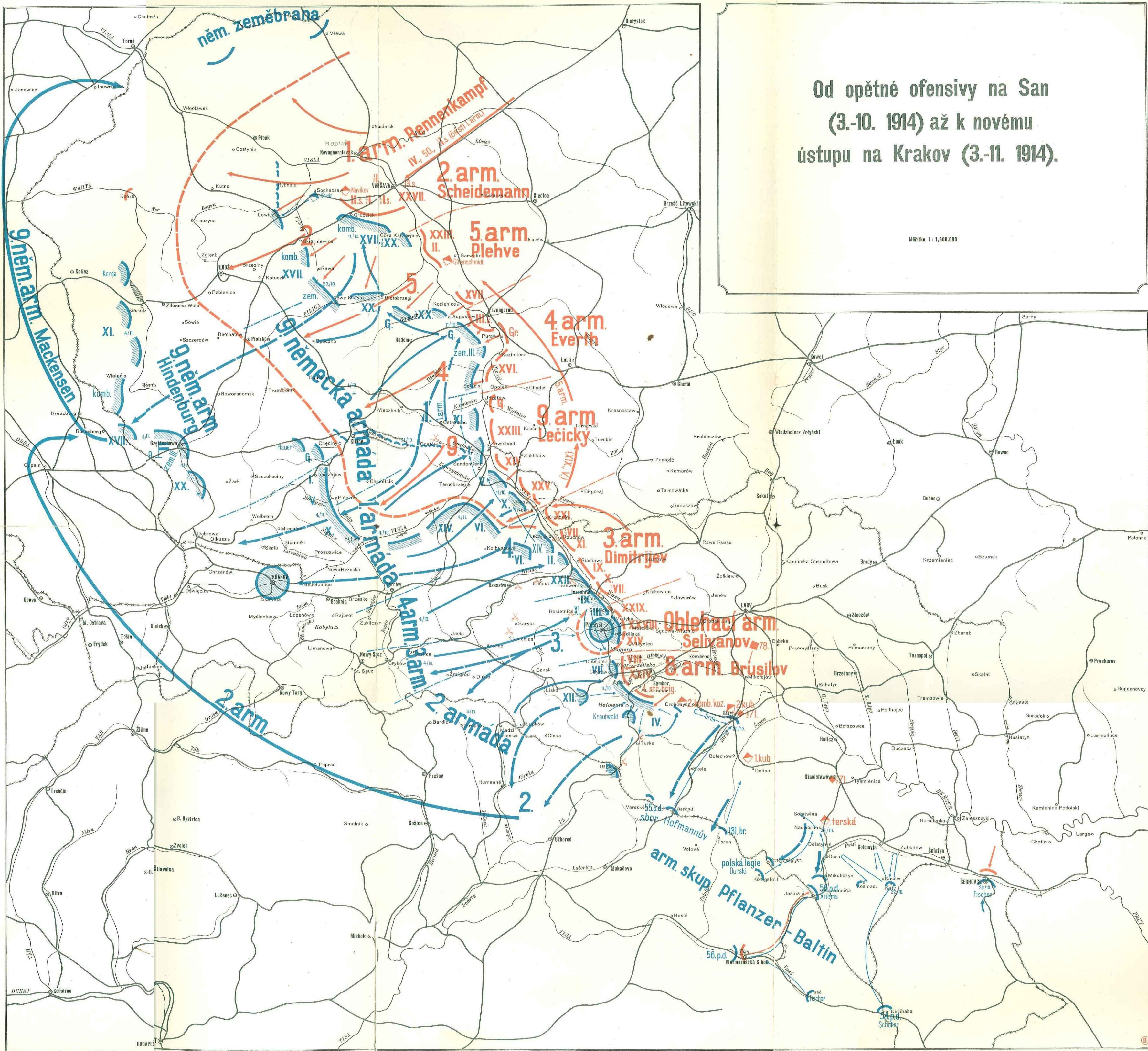
**Od druhé bitvy u Lvova (8.-9. 1914)
až k opětnému postupu od
Dunajce na San (3.-10. 1914).**

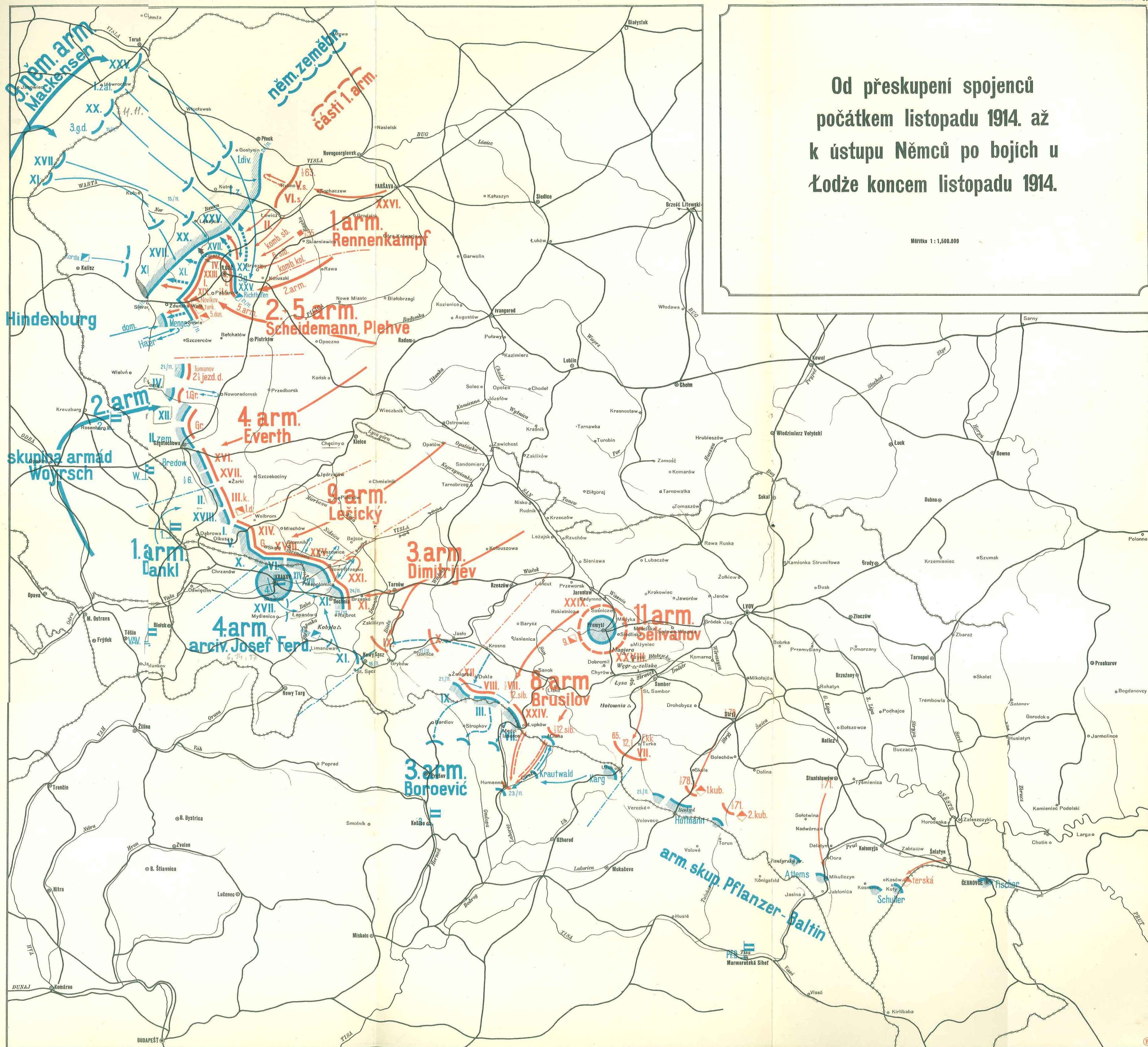
Měřítko 1 : 1,500.000

Od opětné ofensivy na San
(3.-10. 1914) až k novému
ústupu na Krakov (3.-11. 1914).

Měřítko 1:1,500,000

Od bitvy u Limanowé a Lapanowa
(počátek prosince 1914)
až k přechodu k všeobecné
zákopové válce koncem roku 1914.

Měřítko 1:1,500,000

